

Archeologienota

Dendermonde – Kerkstraat 68

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Bornem
2020

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2020/12.807/4

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	10
2.3	Onderzoeksopdracht	10
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	10
2.3.2	Beschrijving geplande werken	11
2.3.3	Werkwijze	14
2.4	Assessmentrapport	14
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	14
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	20
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	30
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	36
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	38
3	Samenvatting	40
4	Bibliografie	41
4.1	Publicaties	41
4.2	Websites	41
5	Bijlagen	42
5.1	Archeologische periodes	42

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen binnen een archeologische zone liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het gaat om de archeologische zone Historische stadskern van Dendermonde. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroerenderfgoed.be>

² <https://geo.onroerenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2019L214

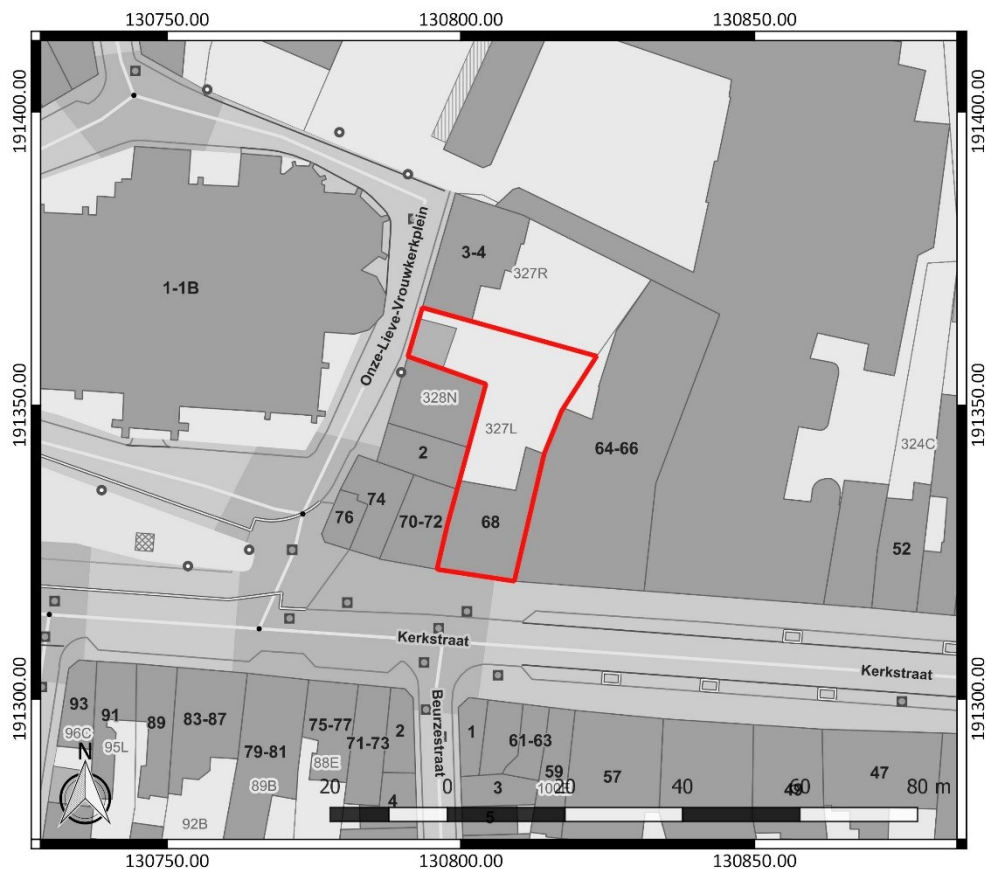
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Dendermonde, Dendermonde, Kerkstraat 68, Kerkstraat

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 130823, 191358
- 130809, 191320
- 130796, 191322
- 130793, 191367

Kadastraal plan:

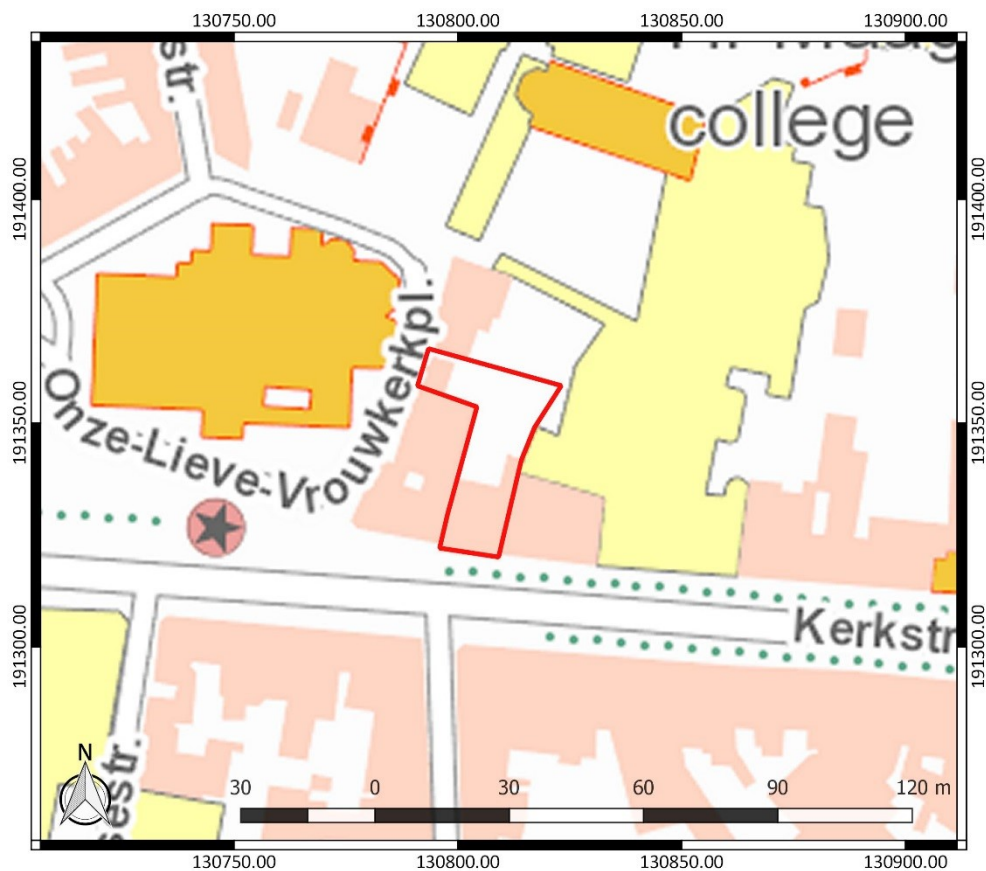

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Dendermonde, Afdeling 1, sectie C, nummer 327I

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 694 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

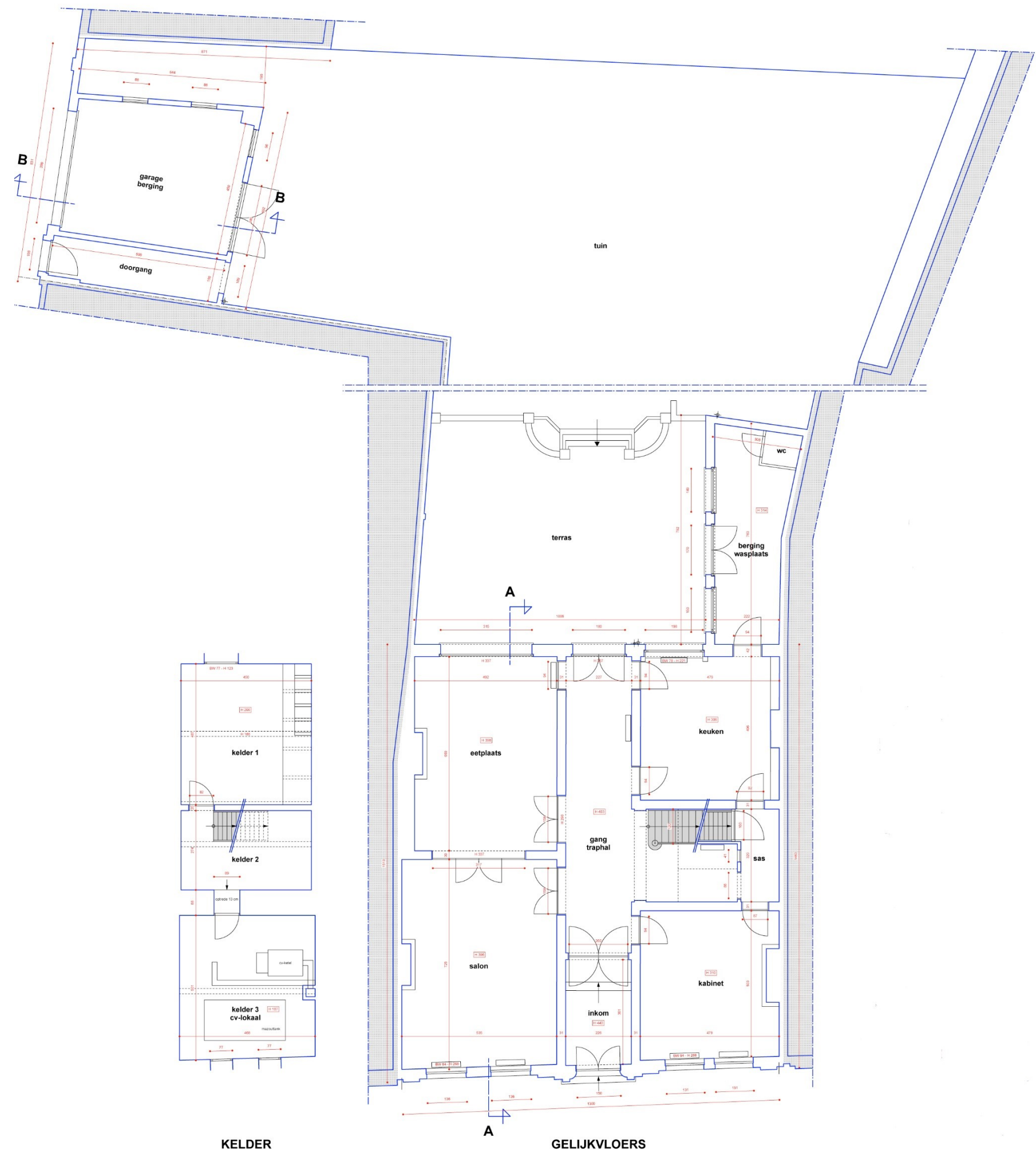
Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 3/01/2020 – 10/03/2020

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd

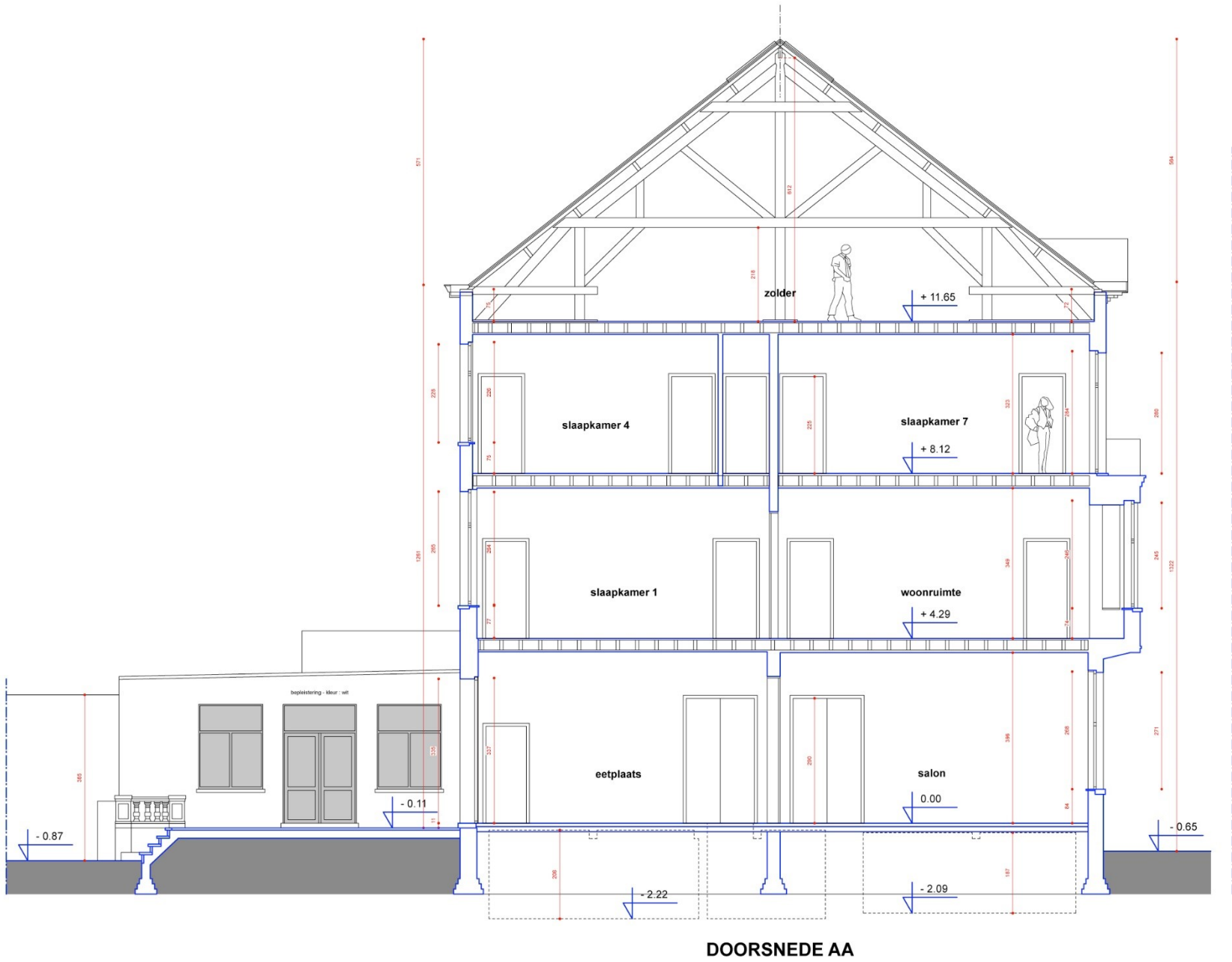
Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen (een woning en een garage/berging) en verhardingen (een terras) ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De oostelijke zone van de woning is onderkelderd tot op een diepte van ca. 2,09 tot 2,22 m (Figuur 4 en Figuur 5). De fundering van de garage heeft een verstoring veroorzaakt van ca. 80 cm onder het maaiveld (Figuur 6).

Figuur 3: Verstoringskaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

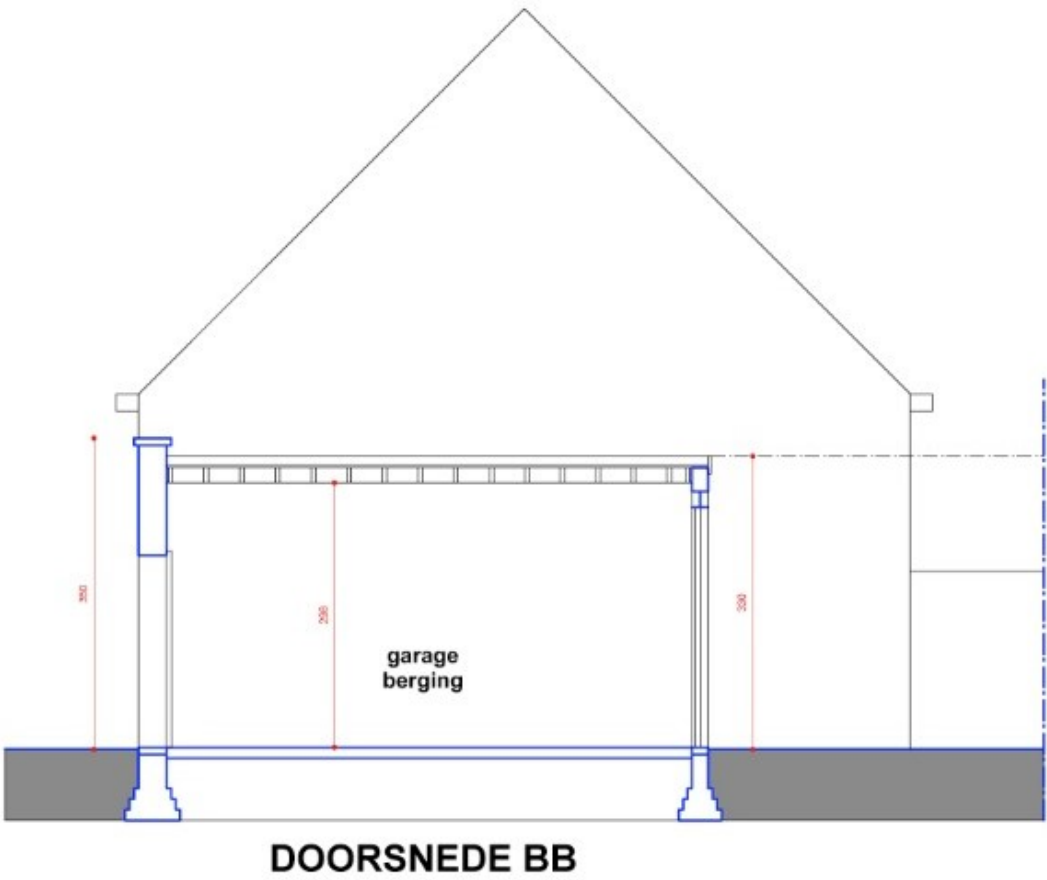

Figuur 4: Bestaande toestand: kelder en gelijkvloers (Luc Van Goethem Architect bvba)

DOORSNEDE AA

Figuur 5: Bestaande toestand: doorsnede AA (Luc Van Goethem Architect bvba)

DOORSNEDE BB

Figuur 6: Bestaande toestand: doorsnede BB (Luc Van Goethem Architect bvba)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

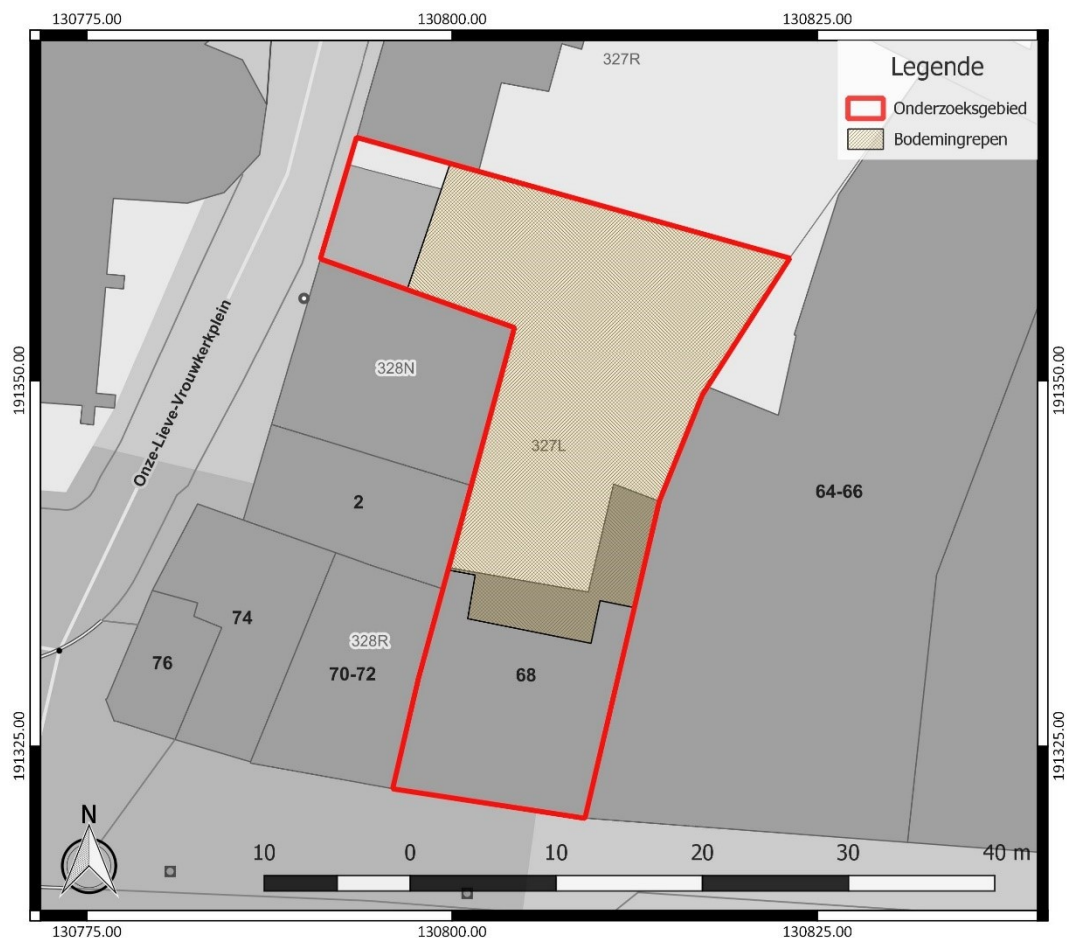
2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: De bestaande notariswoning, die opgenomen is in de inventaris van bouwkundig erfgoed en beschermd is als stads- of dorpsgezicht intrinsiek aan de Kerkstraat,³ blijft behouden. Enkel de achterbouw wordt afgebroken. De bestaande garage blijft behouden. In een zone van ca. 460 m² worden bodemingrepen gepland (Figuur 7).

Figuur 7: Aanduiding van de zone waar bodemingrepen gepland worden, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

³Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Notariswoning [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/207138> (geraadpleegd op 7 januari 2020)

2.3.2 Beschrijving geplande werken

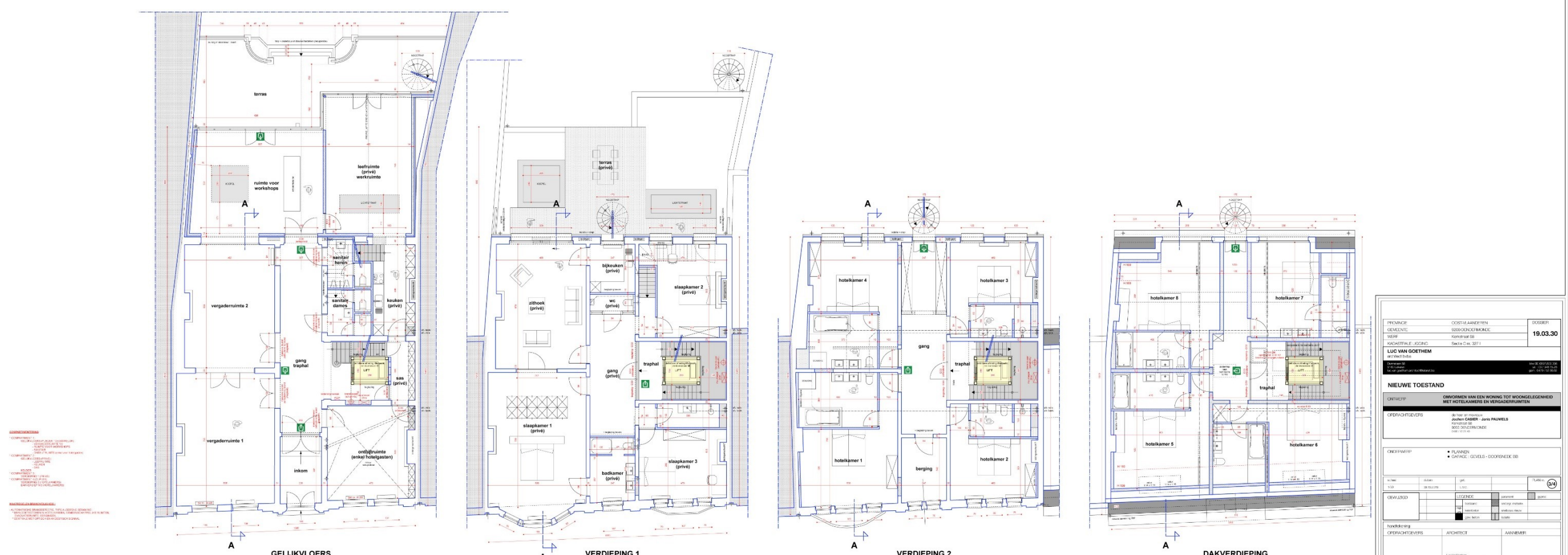
Op het terrein wordt de bestaande woning omgevormd tot woongelegenheid met hotelkamers en vergaderruimten (Figuur 8-Figuur 9). De bestaande garage in het noordwesten van het terrein blijft voorlopig behouden. Het bestaande gebouw, dat zich in het zuiden van het projectgebied bevindt, blijft grotendeels behouden. De achterbouw, waar zich een berging en wasplaats bevindt, wordt afgebroken en vervangen door een ruimere achterbouw. Voor de bouw van deze achterbouw wordt ook het bestaande terras afgebroken.

Binnen de bestaande woning wordt de indeling aangepast. Op het gelijkvloers worden in de westelijke zone vergaderruimten ingericht. In de oostelijke zone komt een ontbijtruimte en een zone met sanitair en een keuken. Ook zal er in het oosten van het gebouw een nieuwe lift geïnstalleerd worden. Tussen het oostelijke en het westelijke deel bevindt zich een inkom en gang met traphal. In de achterbouw wordt een ruimte voor workshops en een private leef- en werkruimte ingericht. Op de eerste verdieping komt er een woning met drie slaapkamers. Op de tweede verdieping en op de dakverdieping worden in totaal acht hotelkamers ingericht.

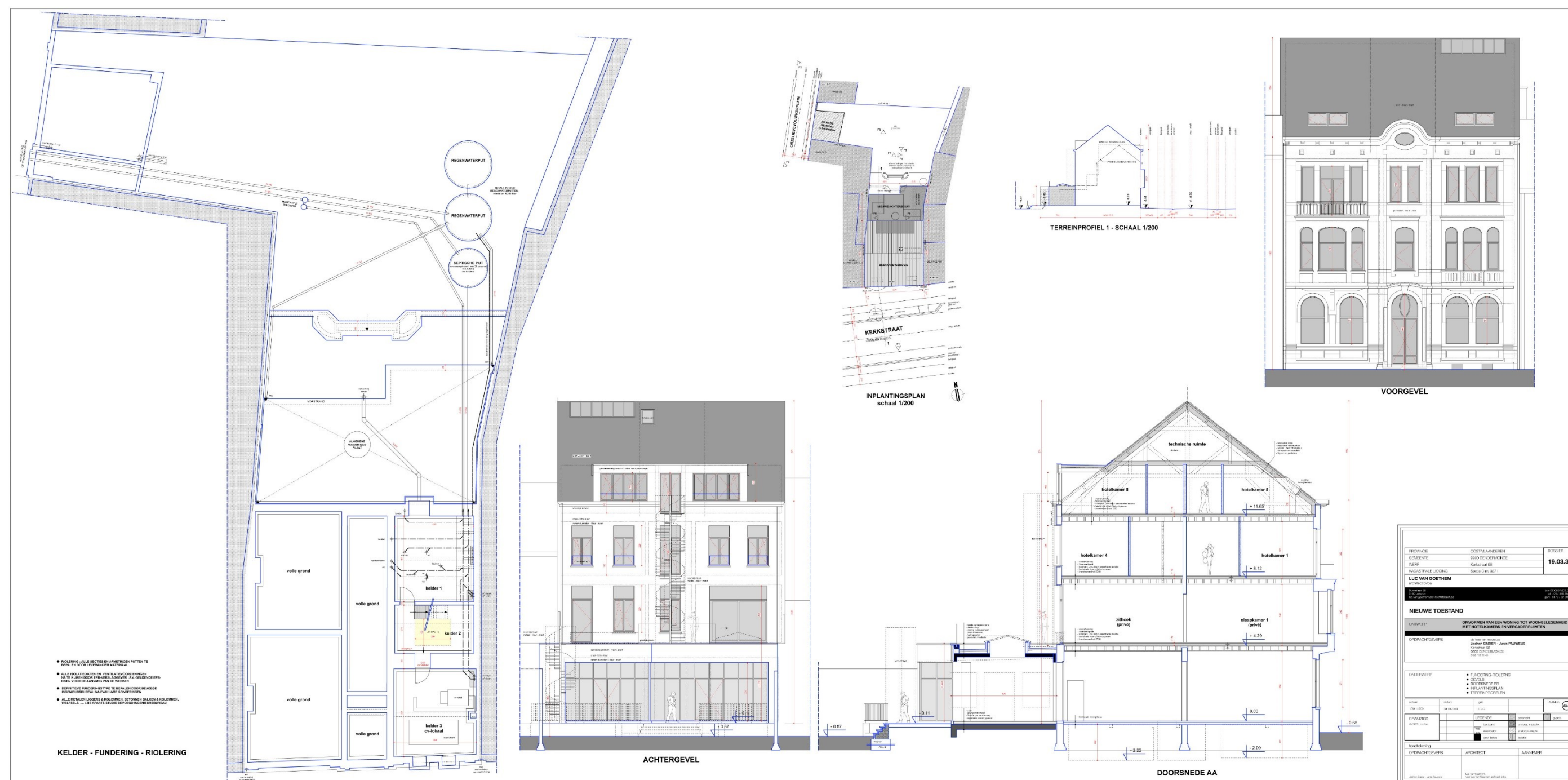
Ten noorden van de woning wordt het terras heraangelegd in blauwe hardsteen en wordt een noodtrap voorzien. Het terras wordt in het noorden begrensd door een trap met onderbouw in blauwe hardsteen. Deze trap wordt gerecupereerd. Ten noorden van het terras wordt een tuin en groenzone voorzien.

De nieuwe achterbouw wordt gefundeerd op een algemene funderingsplaat met een vorstrand in het noorden. Dit zal een verstoring veroorzaken van ca. 1 m onder het maaiveld. De westelijke en centrale zone van de woning (die niet onderkelderd zijn) zijn gefundeerd op volle grond. In deze zones zal geen bijkomende verstoring veroorzaakt worden. Ter hoogte van de onderkelderde zone in het oosten van het gebouw zal een nieuwe liftput geplaatst worden, maar die zal niet dieper reiken dan de vloerplaat van de kelder.

In de noordelijke tuinzone worden twee regenwaterputten met een totale inhoud van minimum 9.447 liter voorzien, naast een septische put van ca. 6.500 liter. De verhardingen zullen op natuurlijke wijze afwateren in de naastgelegen groenzone. Verder zal er riolering aangelegd worden die zowel in het zuiden als in het noordwesten zal aansluiten op de straatriolering.

Figuur 8: Nieuwe toestand: grondplannen (Luc Van Goethem Architect bvba)

Figuur 9: Nieuwe toestand: kelder, fundering, riolering en snedes (Luc Van Goethem Architect bvba)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden en vooral een lange geschiedenis van bebouwing kent. Daarom heeft het bureauonderzoek als bijkomend doel de evolutie van de historische bebouwing te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan het onderzoek van archieven.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met het plan van Dendermonde in 1375, door A. De Vlaeminck (1866), het stadsplan van Jacob van Deventer (1550-1565), de kaart van het beleg van Dendermonde in 1584 door Pierre Le Poivre (1618), het plan van Dendermonde door Vedastus du Plouich (1652), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778) en de topografische kaart van J.-B. Segers (1786) worden zes momentopnames bekeken voor het einde van het ancien régime.

Met het primitief kadasterplan (1830-1833), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden drie 19de-eeuwse momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

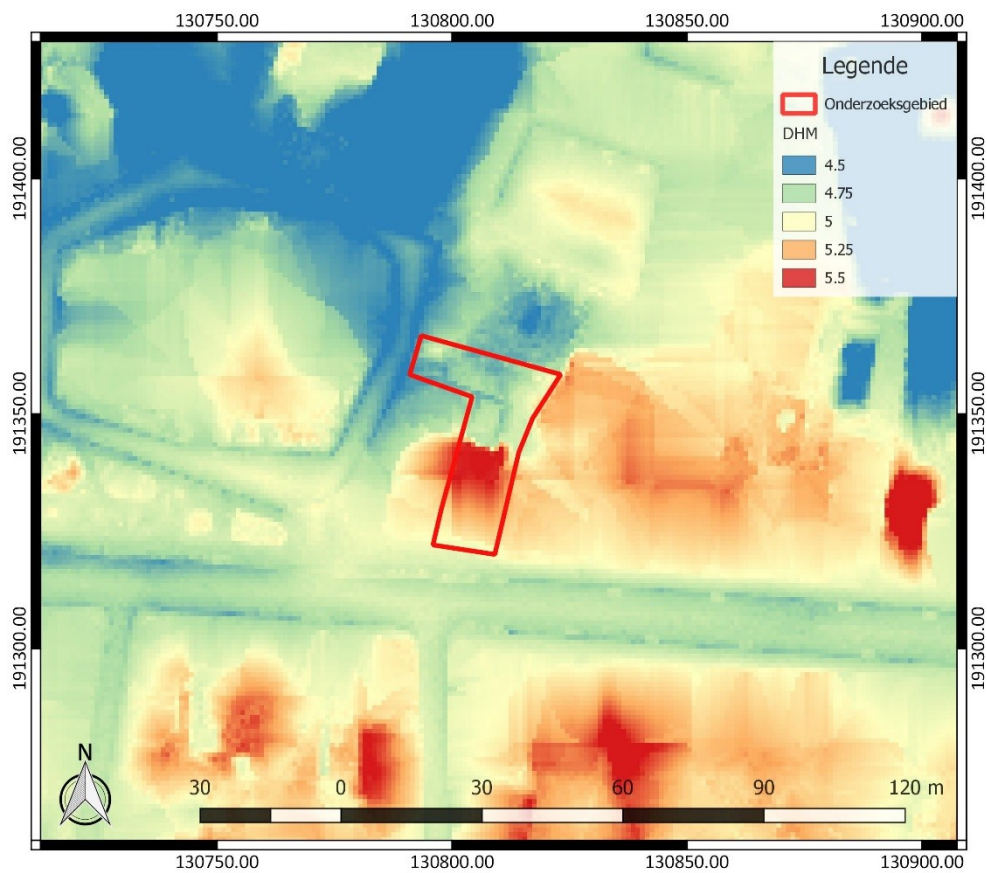
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

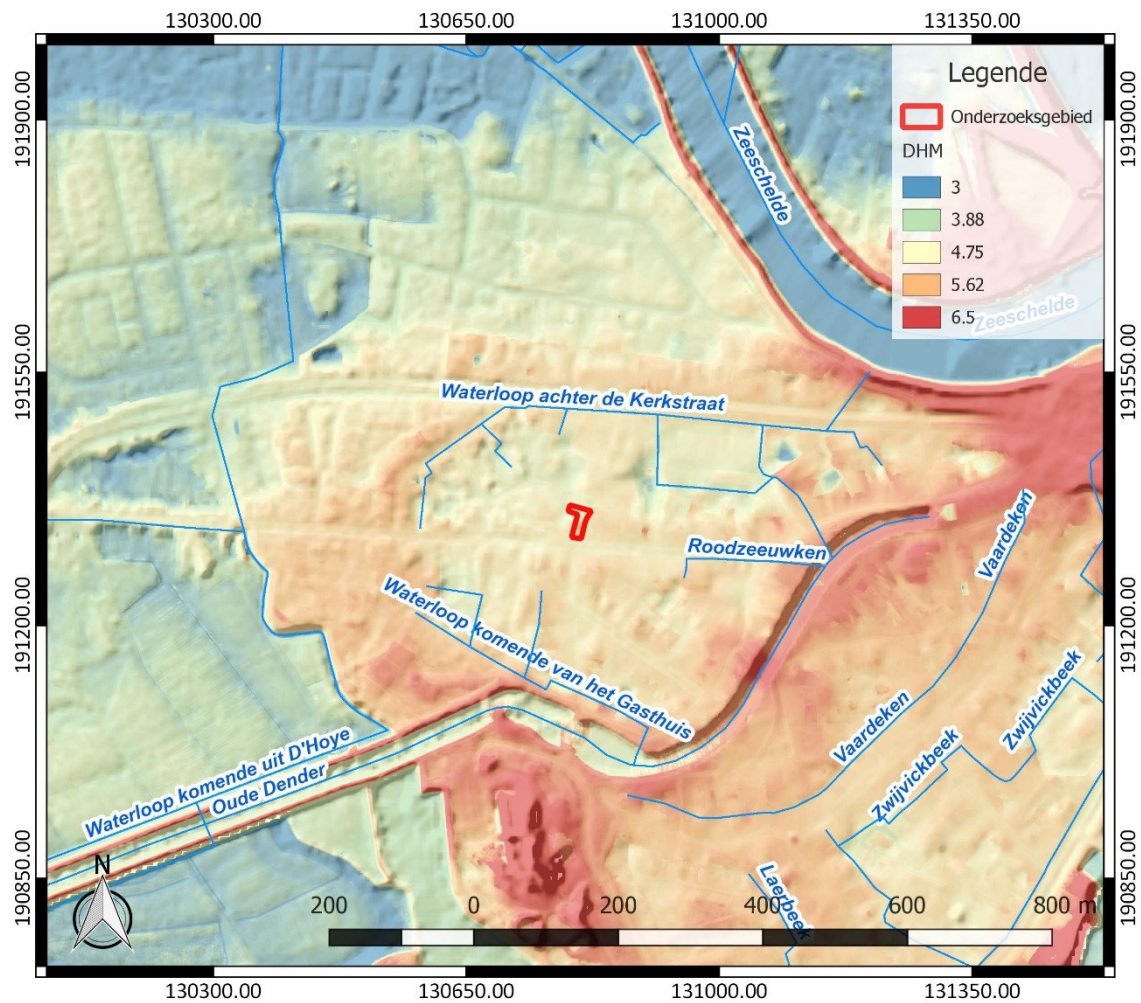
Het onderzoeksgebied bevindt zich in het historische centrum van Dendermonde. Het terrein wordt in het zuiden afgebakend door de Kerkstraat en in het noordwesten door het Onze-Lieve-Vrouwekerkplein (Figuur 10). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen. Hydrografisch behoort het tot het Denderbekken. Het gebied ligt ingesloten tussen de Oude Dender in het zuidoosten en het zuiden en de Schelde in het noordoosten. Ten noorden van het onderzoeksgebied loopt de Waterloop achter de Kerkstraat, ten zuidoosten stroomt het Roodzeewuik en ten zuiden is de Waterloop komende van het Gasthuis gesitueerd (Figuur 12).

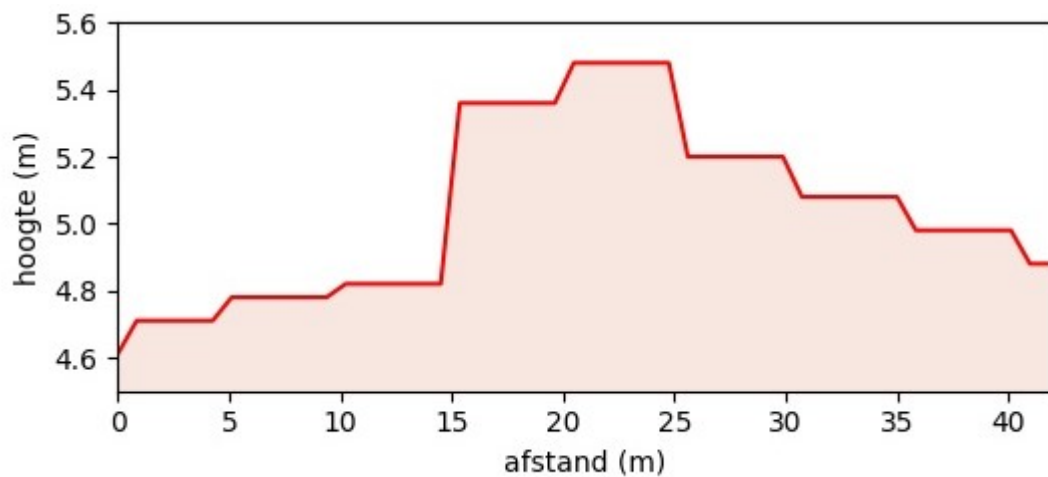
Figuur 10: Luchtfoto van 2018 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 11: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 12: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 13: Hoogteverloop van noord naar zuid over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch ligt Dendermonde in het overgangsgebied tussen de Vlaamse Zandstreek in het noorden en de Zandleemstreek in het zuiden. De stad is grotendeels gelegen op de alluviale bodems van de Schelde en de Dender. De historische kern situeert zich in een laag gebied met hoogtes tussen 4,5 m en 7 m TAW.⁴ In de ruimere omgeving nemen de alluviale vlakten qua hoogteligging een gemiddelde positie in. Ten noorden situeren zich de lage, vlakke stroken van de Scheldepolders, met een hoogte van 1 à 2 m TAW. Verder ten zuiden evolueert het reliëf naar een versneden landschap.⁵ Het onderzoeksgebied zelf is te situeren in een omgeving met lichte hoogteverschillen (Figuur 11). Het terrein kent een hoogte van 4,6 m TAW in het noorden tot 5,5 m TAW in het centrale tot zuidelijke deel van het terrein (Figuur 13).

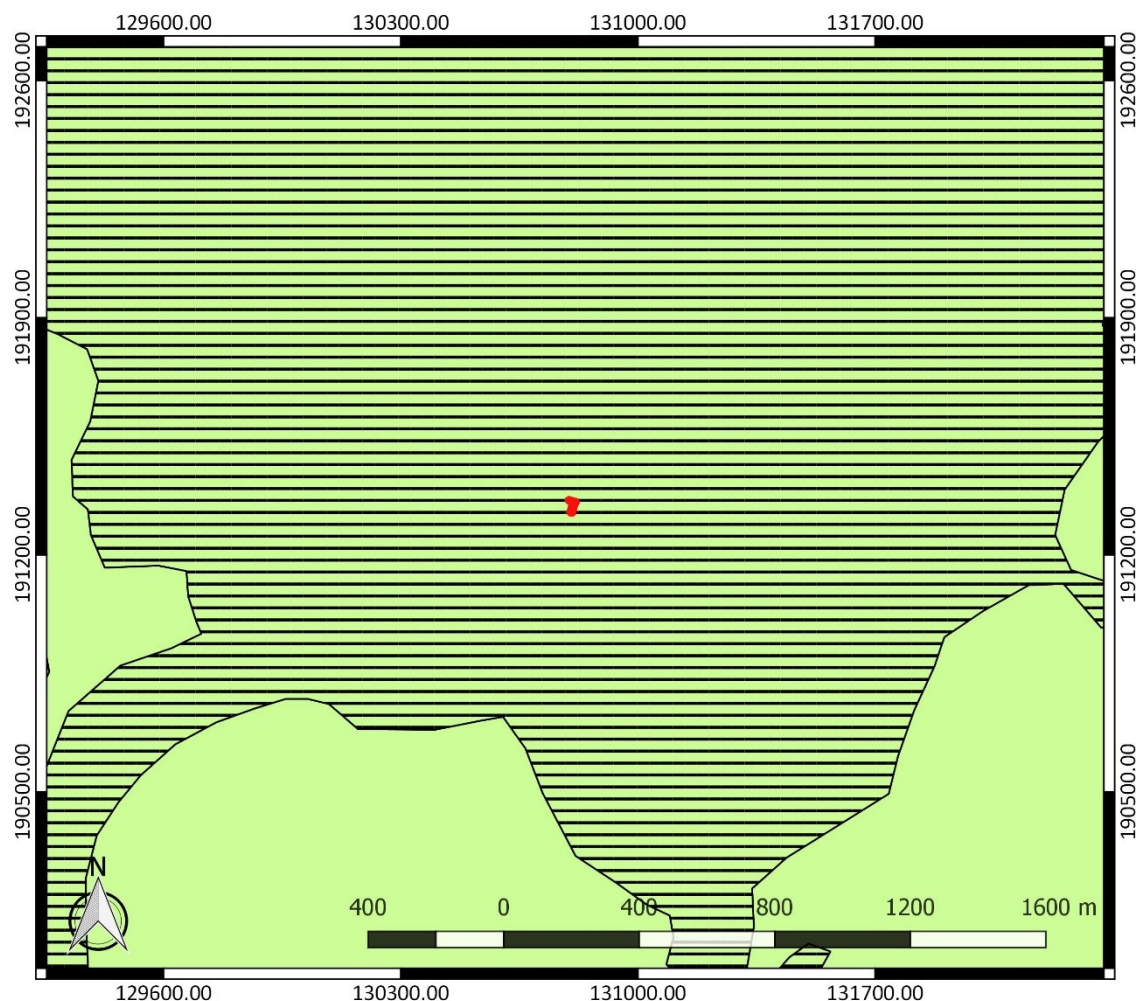
Figuur 14: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 14) bestaat uit de Formatie van Lede. Deze wordt gekarakteriseerd door lichtgrijs fijn zand, dat basisgrind en soms kalksteenbanken bevat en dat kalkhoudend, fossielhoudend (*Nummulites variolarius*) en soms glauconiethoudend is.⁶

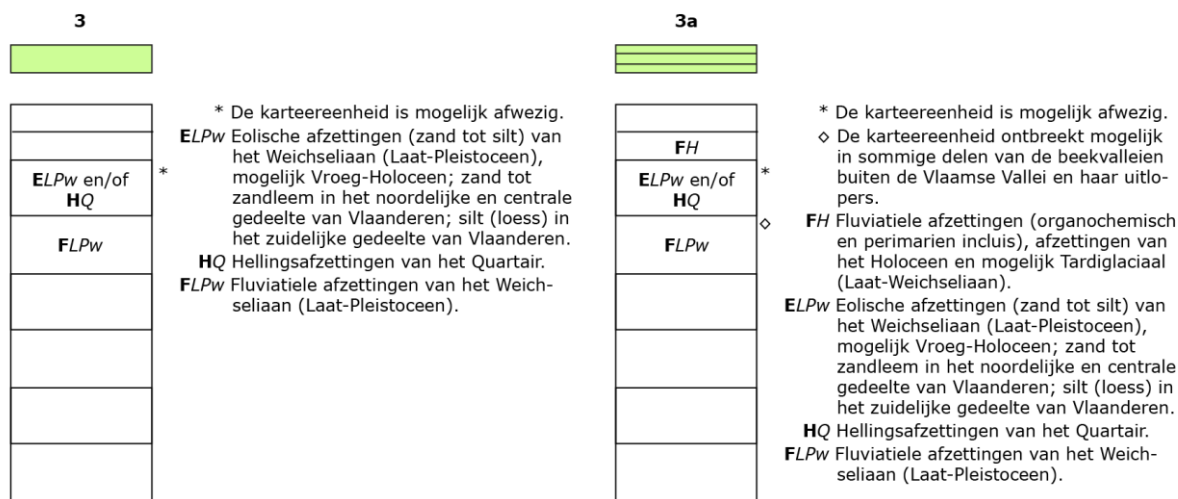
⁴ Louis 1974, 9; Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Historische stadskern van Dendermonde [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140019> (geraadpleegd op 7 januari 2020)

⁵ Bogemans 1996, 3

⁶ www.geopunt.be/kaart

Figuur 15: Quartaairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

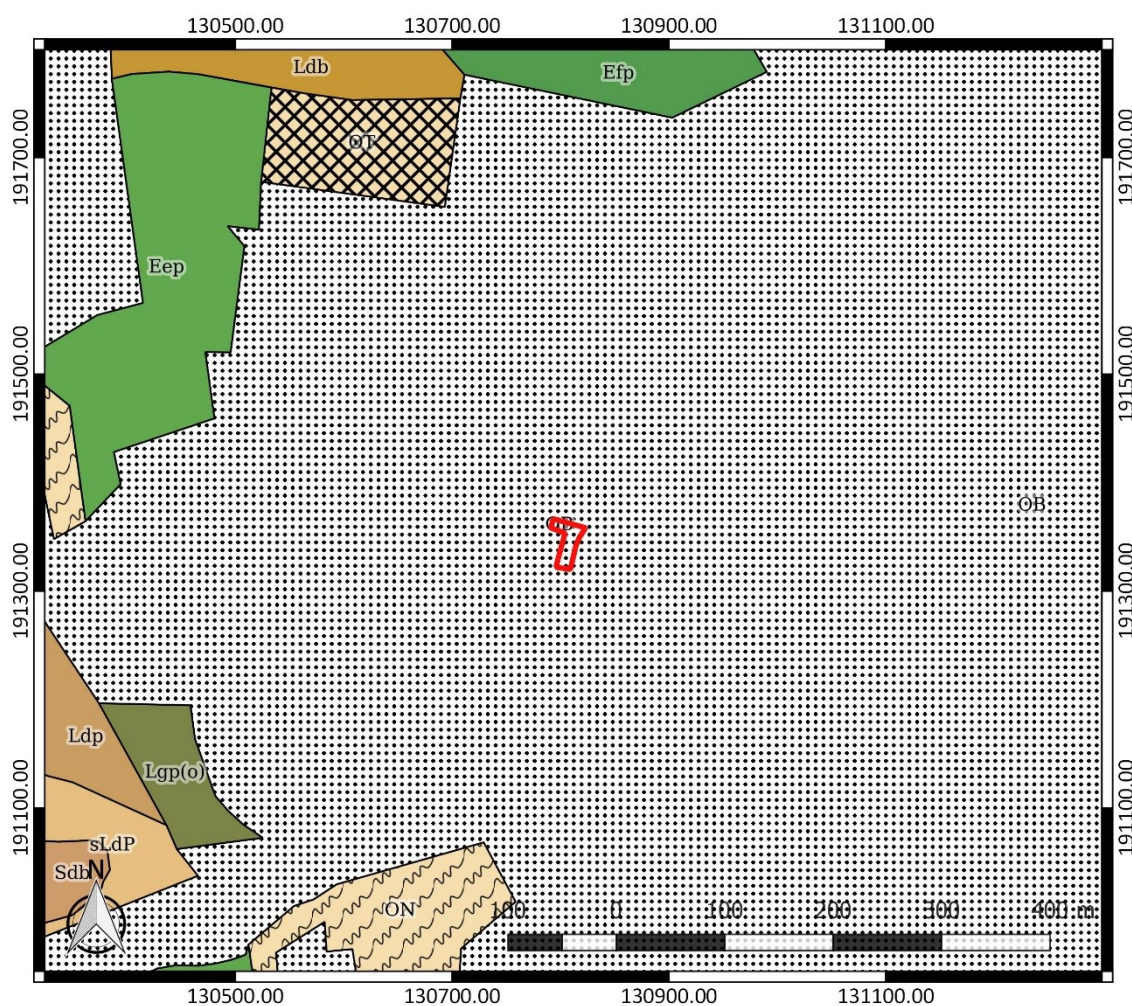

Figuur 16: Legende bij de quartaairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De quartaairgeologische kaart (Figuur 15) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen kunnen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Deze kaarteenheid is echter mogelijk afwezig. Mogelijk komen er tevens oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) voor. Ook zijn er jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk van het Tardiglaciaal (Laat-

Weichseliaan) aanwezig.⁷ Dit sluit aan bij de eerdere vaststelling dat het onderzoeksgebied gesitueerd is op de alluviale bodems van de Schelde en de Dender.

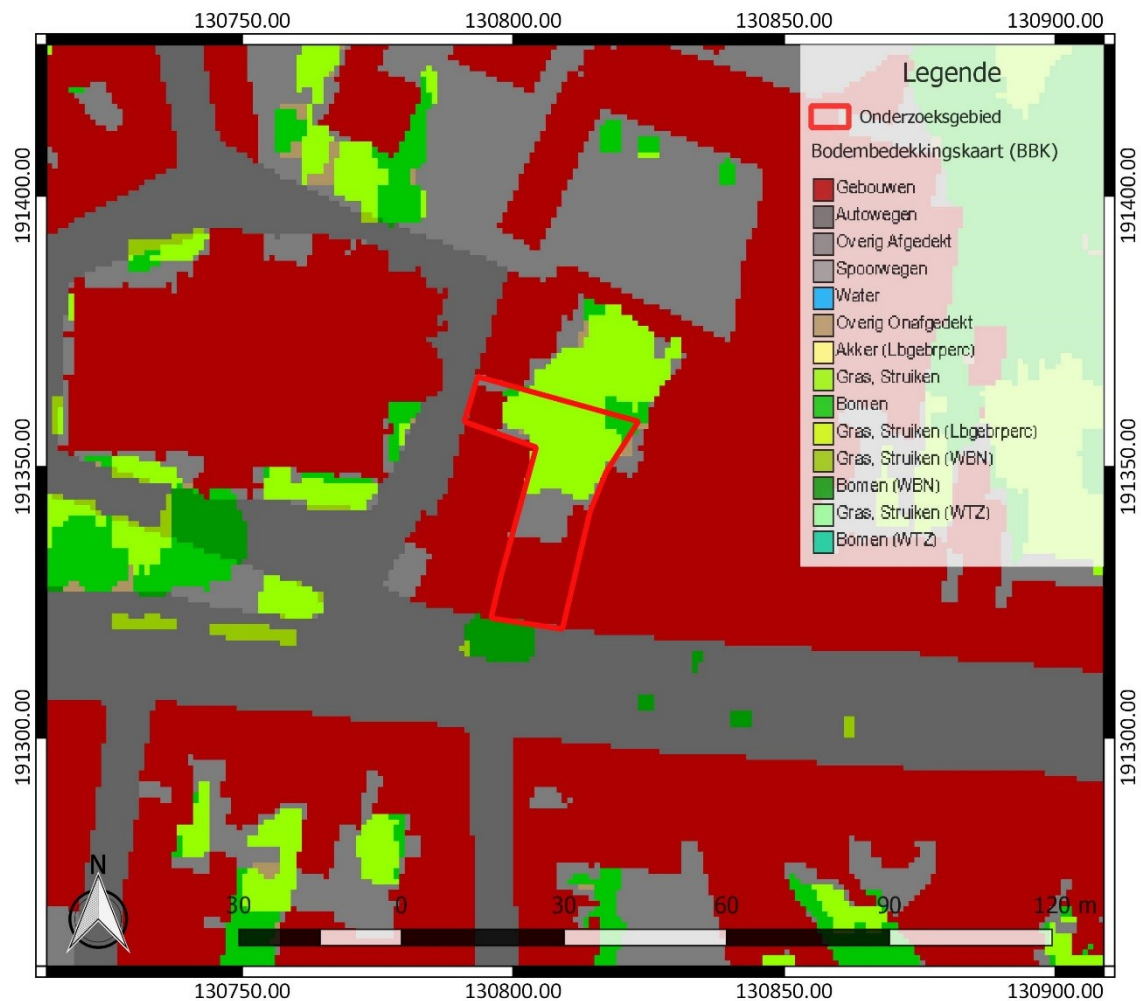
De bodemkaart (Figuur 17) toont dat het onderzoeksgebied binnen een bebouwde zone (OB) valt. In de omgeving zijn in het noorden en het noordwesten sterk en zeer sterk gleyige kleibodems zonder profiel (Eep en Efp), een matig natte zandleembodem met structuur B horizont (Ldb) en sterk vergraven gronden (OT) aangegeven. In het zuidwesten treffen we een uiterst natte zandleembodem met een sterke antropogene invloed (Lgp(o)), een matig natte zandleembodem zonder profiel (Ldp) of met onbepaald profiel en zandsubstraat op geringe diepte (ondieper dan 75 cm, sLdP) en een matig natte lemig zandbodem met structuur B horizont (Sdb) aan. In het zuidzuidwesten en in het westen zijn opgehoogde gronden (ON) weergegeven.

Figuur 17: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaart gebouwen en verhardingen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 18). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 10).

⁷ www.geopunt.be/kaart

Figuur 18: Bodemgebruikskarta met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

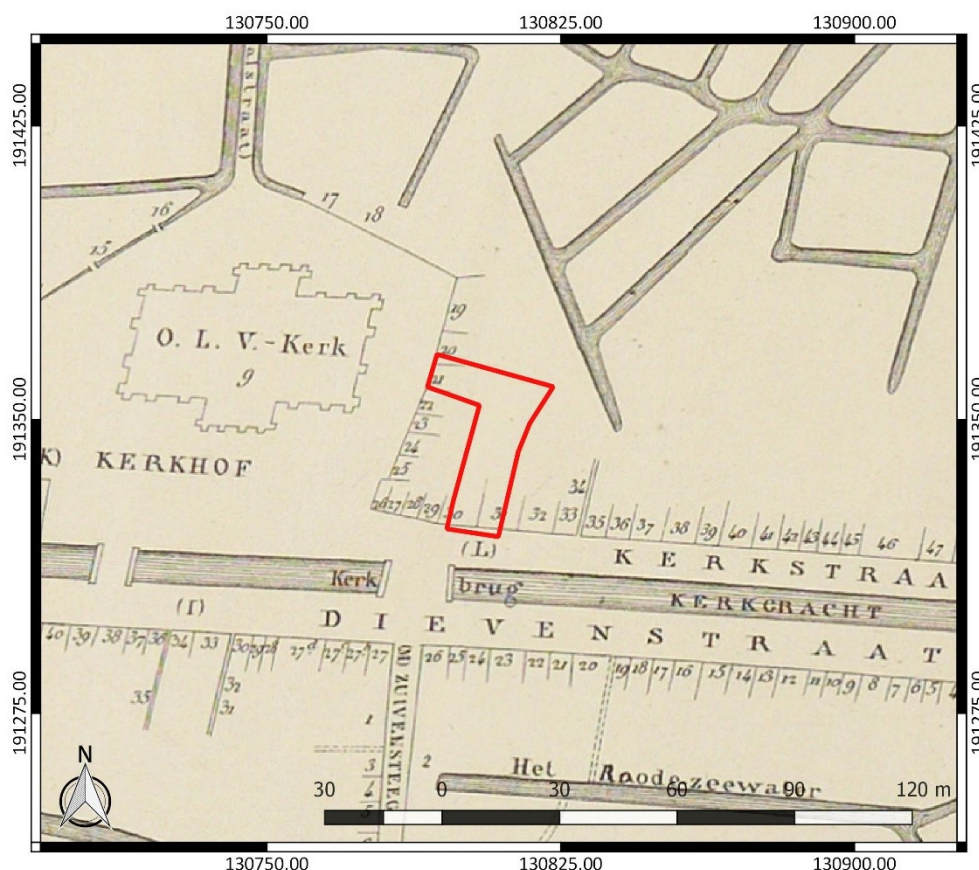
2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De oude naam van Dendermonde, “Tenerae Monda” zou een verwijzing zijn naar de ligging van de stad aan de twee “moederrivieren”, de Schelde en de Dender. De oudste vermelding van de stad dateert uit 1087. De stad groeide vanuit twee kernen, een op de rechteroever van de Dender en een op de linkeroever, waar de burcht van Dendermonde gelegen was. Het onderzoeksgebied is gelegen op de linkeroever. De burcht, die mogelijk uit de 10de eeuw dateert, bevond zich op een eiland dat in het oosten afgebakend werd door de Dender en in het westen en het noorden door de Vis- of Borchtracht. Ten westen van deze burcht was een voorhof gelegen, op de plaats van de latere Grote Markt. Een brug over de Dender vormde de verbinding tussen de twee kernen. In de 11de eeuw liet de heer van Dendermonde de romaanse Onze Lieve Vrouwekerk oprichten. Deze kerk werd in de 13de eeuw herbouwd in gotische stijl. Uit de late 12de eeuw dateert de vroegste vermelding van de eerste stadsomwalling. Dendermonde ontwikkelde zich tot een belangrijke laken- en vestingstad en kreeg in 1233 stadsrechten. De stad kwam daarna in het bezit van de graven van Vlaanderen en vervolgens in dat van de hertogen van Bourgondië. In de 13de eeuw kwam er een nieuwe stadsomwalling. Van de 16de tot de 19de eeuw kende Dendermonde woelige tijden met de plundering en inname door Spaanse troepen en afwisselend bewind van de Fransen, Oostenrijkers en Hollanders. Vervolgens brak er een periode van economische en culturele bloei aan. Deze voorspoedige tijd werd tijdens de

Eerste Wereldoorlog doorbroken door de opmars van het Duitse leger en de vernielingen die daar mee gepaard gingen.⁸

Het “Grondplan der stad Dendermonde zooals zij bestond in 1375”, door stadsarchivaris Alphonse De Vlainck (1866) toont een reconstructie van de stad tijdens de 14de eeuw. De kaart is gebaseerd op archiefstukken die tijdens de Eerste Wereldoorlog grotendeels verloren zijn gegaan. Het terrein ligt in het historisch centrum van Dendermonde en is ten oosten van de Onze-Lieve-Vrouwekerk gesitueerd (Figuur 19). In het zuiden en in het noordwesten van het onderzoeksgebied is bebouwing aangegeven. De weergegeven nummers verwijzen naar huizen.⁹

Op de kaart wordt de Kerkstraat ten zuiden van het onderzoeksgebied door een gracht (de Kerkgracht) afgebakend van de Dievenstraat. De Kerkstraat was een belangrijke historische invalsweg tot de stad en was een van de oudste straten van Dendermonde. Langs de Kerkstraat waren verschillende belangrijke gebouwen gelegen, waaronder de Onze-Lieve-Vrouwekerk (waarnaar de straatnaam verwijst), het Heilige Geesthuis, het Weeshuis, het Sint-Blasiusgasthuis, het Vleeshuis, het klooster Sint-Vincentius a Paulo en het Sint-Vincentiusinstituut. Er bevonden zich ook vele fraaie heren- en burgerhuizen. De Kerkgracht werd waarschijnlijk in de 13de eeuw gegraven en was zeker in 1765 volledig overwelfd.¹⁰

Figuur 19: “Grondplan der stad Dendermonde zooals zij bestond in 1375”, met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:001413443?i=4&q=%22Stad+Dendermonde+%22>)

⁸ Toerisme Dendermonde: <https://www.toerismedendermonde.be/product/760/voorstelling-van-dendermonde> (geraadpleegd op 7 januari 2020); Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Historische stadskern van Dendermonde [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140019> (geraadpleegd op 7 januari 2020)

⁹ Dauwe 2010, 36

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Kerkstraat [online], <https://id.erfgoed.net/themas/15236> (geraadpleegd op 7 januari 2020)

Op het stadsplan van Jacob van Deventer (1550-1565) is het onderzoeksgebied bebouwd (Figuur 20). Verder ten noorden is een deel van de stadsomwalling te zien. Ook op een kaart van militair ingenieur en architect Pierre Le Poivre (1618), waarop Dendermonde tijdens de belegering door Alexander Farnese in 1584 is voorgesteld, is het onderzoeksgebied bebouwd (Figuur 21). De stad wordt door een middeleeuwse ringmuur omgeven.¹¹ Na de inname van de stad liet Alexander Farnese de vesting van Dendermonde versterken. De gebastioneerde vestingsgordel is te zien op een plan van tekenaar Vedastus du Plouich (1652), dat uitgegeven werd door J. Blaeu.¹² Dit plan geeft een gedetailleerde voorstelling van de historische gebouwen, zoals de Onze-Lieve-Vrouwekerk ten westen. De kaart toont huizen in het zuiden van het terrein, waarachter tuinen gelegen zijn (Figuur 22).

Figuur 20: Plan van Jacob Van Deventer met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

¹¹ Dauwe 2010, 41

¹² Dauwe 2010, 28, 45

Figuur 21: Het beleg van Dendermonde in 1584, door Pierre Le Poivre, met aanduiding van het onderzoeksgebied (Dauwe 2010, 44)

Figuur 22: Plan van Dendermonde, door Vedastus du Plouich, met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.sanderusmaps.com/detail.cfm?c=13893>)

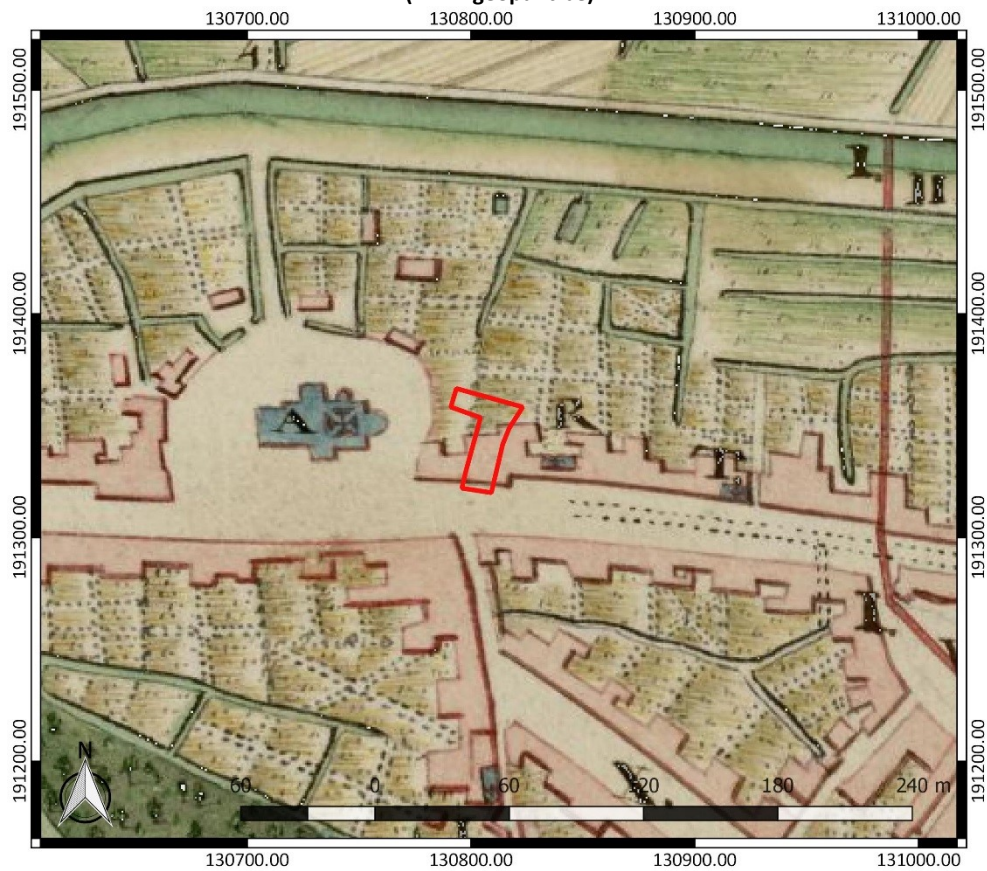
Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied nog steeds wordt ingenomen door historische bebouwing in het zuiden van het terrein (Figuur 23 en Figuur 24). Ook in het noordwesten, langs het Onze-Lieve-Vrouwekerkplein, is opnieuw bebouwing te bemerken. Het overige deel van het terrein is in gebruik als tuinzone. Ten oosten van het projectgebied is een kapel of kerkje weergegeven. De Kerkgracht wordt niet langer weergegeven. De topografische kaart van de stad Dendermonde en omstreken, opgemaakt door landmeter J.-B. Segers (1786) toont opnieuw bebouwing in het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied en een tuinzone in het noorden van het terrein (Figuur 25).

Figuur 23: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 24: Detail van de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 25: Topografische kaart van de stad Dendermonde en omstreken, door J.-B. Segers, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

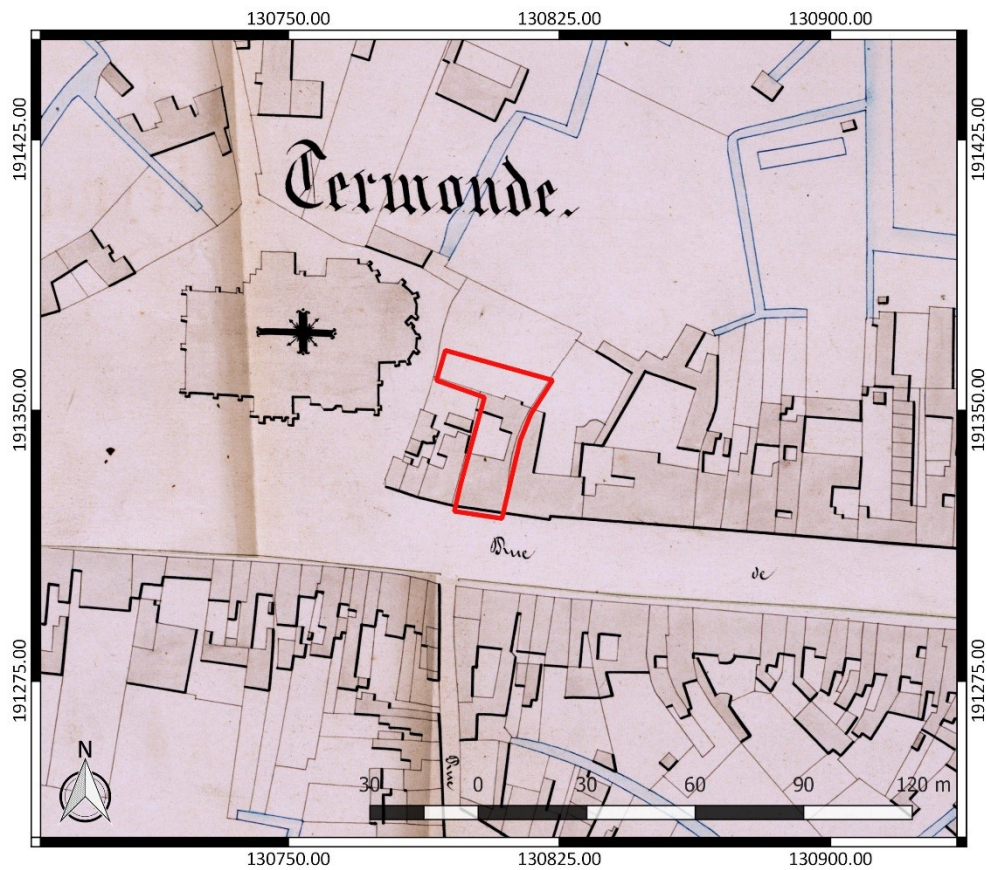
Op kaarten uit de 19de eeuw is een nauwkeuriger beeld van de bebouwing binnen het onderzoeksgebied te zien. Het primitief kadasterplan uit 1830-1833 (Figuur 26) geeft een bouwvolume weer in het zuiden en in het centrale deel van het terrein, met een tussenliggende binnentuin. Het overige deel van het onderzoeksgebied is onbebouwd. De Atlas der Buurtwegen uit 1841 (Figuur 27) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp uit 1842-1879 (Figuur 28) geven een gelijkaardig beeld.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd een groot deel van Dendermonde vernield. Ook de Kerkstraat werd in september 1914 bijna volledig in puin gelegd. De woningen tussen de Onze-Lieve-Vrouwekerk en het Justitiepaleis werden bijna allemaal vernield. Slechts enkele gevels bleven gespaard.¹³ Het grondplan van Dendermonde met de in september 1914 vernielde gebouwen, door architect Eugen Probst (1916), toont dat ook de bebouwing die binnen het onderzoeksgebied aanwezig was, vernield is (Figuur 29).

Figuur 26: Primitief kadaster uit 1830-1833 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Kerkstraat [online], <https://id.erfgoed.net/themas/15236> (geraadpleegd op 7 januari 2020)

Figuur 27: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 28: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

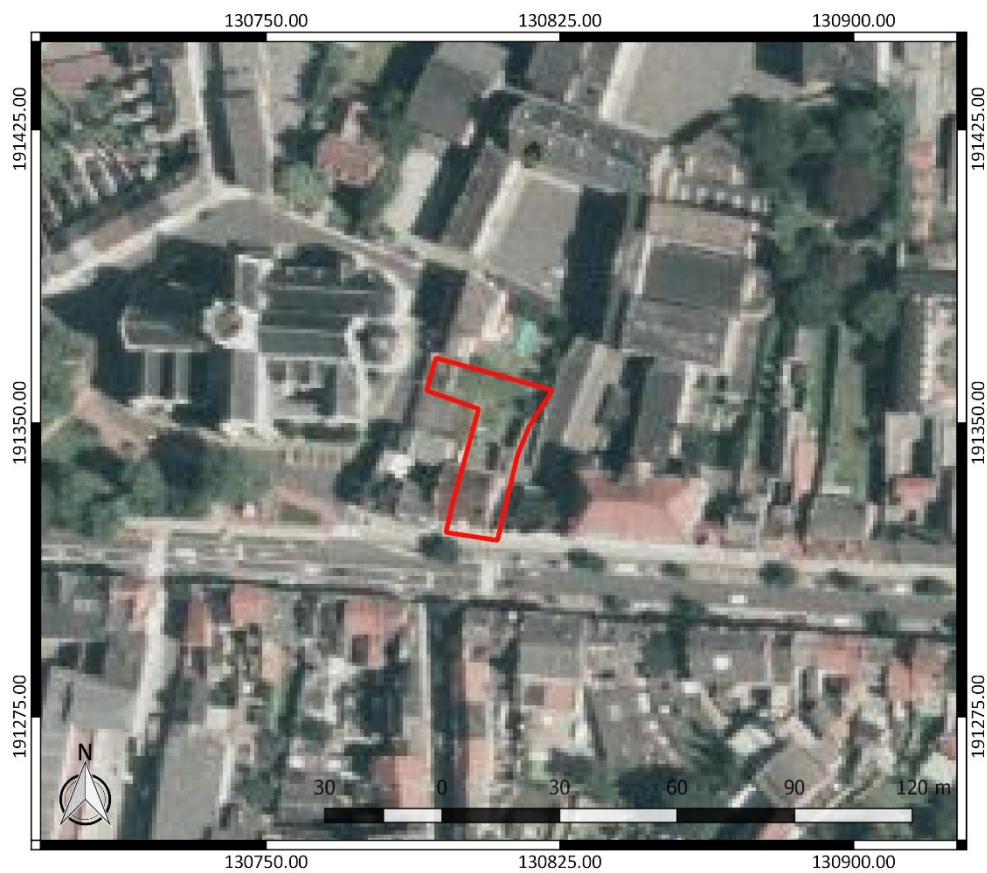
Figuur 29: Grondplan van Dendermonde met de in september 1914 vernielde gebouwen (rood), door Eugen Probst, met aanduiding van het onderzoeksgebied (Dauwe 2010, 207)

De notariswoning die op heden aanwezig is in het onderzoeksgebied werd in 1922-1923 ontworpen door architect Hubert De Maen uit Lokeren. Het gebouw werd ontworpen voor het notariaat van de heer Frans Gorus Ressen. Het zou gebouwd zijn op de grond van een vernield herenhuis van een zekere Juffrouw Herssens.¹⁴ De notariswoning is te zien op een luchtfoto uit 1971 (Figuur 30). Ook in het noordwesten van het terrein is op de luchtfoto bebouwing te bemerken. Het overige deel van het terrein is nog steeds in gebruik als tuinzone. Het beeld op een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 31) sluit hier bij aan. Ook het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 10) komt overeen met de situatie op de vernoemde luchtfoto's.

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Notariswoning [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/207138> (geraadpleegd op 7 januari 2020)

Figuur 30: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 31: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

Het onderzoeksgebied ligt binnen een vastgestelde archeologische zone: de Historische stadskern van Dendermonde (Figuur 32).¹⁵

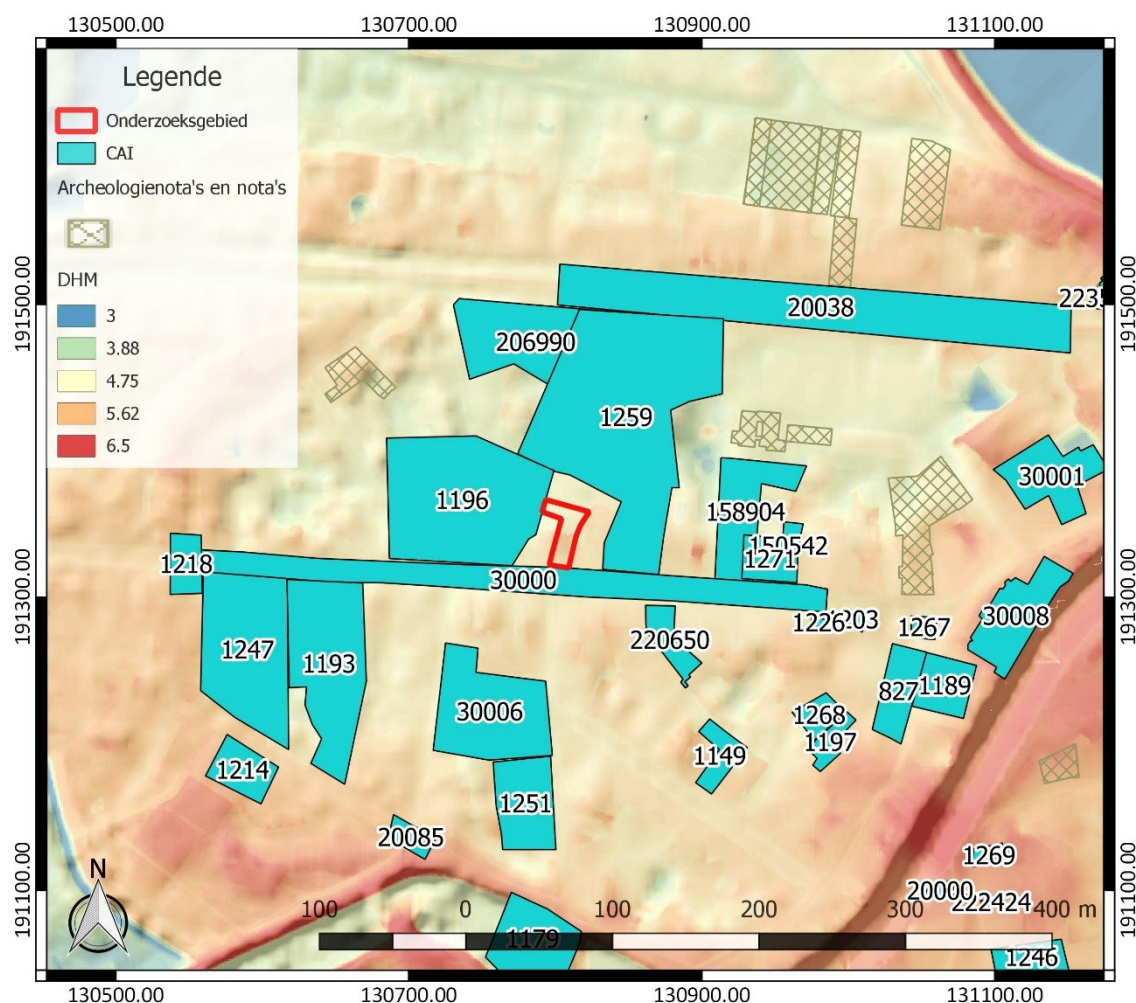
Figuur 32: Overzichtskartaal van de vastgestelde archeologische zones met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 33). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Het projectgebied wordt omgeven door enkele archeologische waarden uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Ten westen van het terrein bevindt zich de al eerder genoemde Onze-Lieve-Vrouwekerk (CAI ID 1196), die uit de volle middeleeuwen dateert. De kerk werd waarschijnlijk opgericht in het midden van de 11de eeuw. In de tweede helft van de 13de eeuw werd de romaanse kerk te klein en werd ze vervangen door een gotische kerk. Later vonden nog verschillende uitbreidingswerken en

¹⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Historische stadskern van Dendermonde [online], <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11883> (geraadpleegd op 8 januari 2020)

verbouwingen plaats. Bij de kerk bevond zich een kerkhof, dat in 1784 opgeruimd werd. In de 18de eeuw werd de koninklijke smidse Sint-Elooi gevestigd op het voormalige kerkhof.¹⁶

Figuur 33: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Ten zuiden van het onderzoeksgebied lag de Kerkgracht (CAI ID 30000), die op historische kaarten van voor de 18de eeuw te zien is (zie 2.4.2). Bij controle van werken werden resten van een riolering uit de late middeleeuwen gevonden. De gracht werd gestut door bakstenen muren, bekleed met Lediaanse zandsteen, die door houten palen en een plank gefundeerd werden. De gracht deed eeuwenlang dienst als open riool. Het is zeker dat er in 1765 een riolerings- en /of overdekkingssysteem met een verhard wegdek aanwezig was. Ook de aanzet van vier bruggetjes werd aangetroffen.¹⁷

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1196, Onze-Lieve-Vrouwekerk+Kerkhof (geraadpleegd op 8 januari 2020); Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/48249> (geraadpleegd op 8 januari 2020)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 30000, Kerkstraat-Kerkgracht (geraadpleegd op 8 januari 2020)

Ter hoogte van CAI ID 1259, ten noorden en ten oosten van het onderzoeksgebied, werd in 1652 een weeshuis opgericht. Voordien was hier het hof van Sint-Baafs gesitueerd. Het weeshuis werd in 1845 afgebroken en vervangen door een nieuw bouwwerk.¹⁸

Vanwege de ligging van het onderzoeksgebied in het historisch centrum van Dendermonde zijn er in de omgeving nog heel wat vondsten uit de middeleeuwen geregistreerd. Op de Grote Markt, een marktplein uit de volle middeleeuwen (CAI ID 827), werd een kerkhof opgegraven. Dit kerkhof was gelegen bij de “burchtkapel” van de burcht van de Heren van Dendermonde. Ook werden er resten van een natte gracht, met een houten kade of steiger gevonden. Deze Visgracht begrenste de burcht in het westen. Tijdens de late middeleeuwen werd de Visgracht versmald en voorzien van een gemetste bakstenen muur. In de 17de eeuw werd tegen de vorige kademuur een nieuwe gebouwd in bak- en natuursteen. Uit de volle middeleeuwen dateert eveneens een andere gracht, die loopt van aan de Visgracht en uitmondt in de Kerkgracht. Deze gracht met kade bestaat uit een systeem van balken, boomstammen, planken en takken. Er waren tijdens de volle middeleeuwen vermoedelijk twee brugovergangen over de grachten rond het marktplein. Restanten van een stenen brug werden aangetroffen aan de doorgang naar het burchteiland. Uit de gracht rond het huidige marktplein werden middeleeuwse leerresten gerecupereerd die voornamelijk van schoenen en riemen afkomstig zijn. Op het plein zijn de sporen van een knuppelweg of een houten pad gevonden. Uit de late middeleeuwen zijn er resten van de kelderruimte en een bijgebouwtje van het hotel “den Ooievaar” ontdekt. Er zijn geen sporen van de voorafgaande herberg bewaard.¹⁹

De eigenlijke middeleeuwse burcht van de Heren van Dendermonde situeerde zich tot de 16de eeuw ter hoogte van CAI ID 30008. De burcht werd vermoedelijk gesticht in de 10de eeuw. Verschillende vondsten uit de periode van de verwoesting (1380) en de heropbouw (15de eeuw) van de burcht kwamen hier aan het licht. In 1662 werd hier het klooster van de Karmelieten-Discalsen (1662-1797) gebouwd. Van dit klooster zijn er massieve funderingsblokken van kalksteen teruggevonden. Op deze vindplaats zijn ook enkele graven uit de 17de eeuw aangetroffen. Na de afschaffing van het klooster deed de kerk dienst als gerechtshof. In 1822 werd er een nieuw gerechtshof opgericht, dat in 1884 vervangen werd door een nieuw ontwerp. Dit gebouw werd vernield tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het nieuwe en huidige gerechtshof werd gebouwd tussen 1923 en 1927.²⁰

Op vindplaats CAI ID 20085 zijn restanten van een laatmiddeleeuwse stadsgracht gevonden. Op de locatie van de Openbare Stedelijke Bibliotheek (CAI ID 1193) werden twee min of meer parallelle perceelsgrachten of afwateringsgrachten en twee laatmiddeleeuwse beerkuilen gevonden. In de 16de eeuw bevond zich hier een leerlooierij. Er werden leerlooierskuipen in eikenhout, gevuld met gemalen eikenschors (om de huiden in te laten weken), stenen kuipen gevuld met ongebluste kalk (om de haren van de huiden los te weken) en hoornpitten (afval) opgegraven. Ook werden afvalkuilen, een ongedateerde beschoeide gracht (vermoedelijk een stadsgracht) en een 19de-eeuwse waterput ontdekt.²¹

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1259, Weeshuis (geraadpleegd op 8 januari 2020); Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Weeshuis [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/48962> (geraadpleegd op 8 januari 2020)

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 827, Grote Markt (geraadpleegd op 8 januari 2020)

²⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 30008, Burcht van de Heren van Dendermonde (geraadpleegd op 8 januari 2020); Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Gerechtsgebouw [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/48167> (geraadpleegd op 8 januari 2020)

²¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 20085, Kruispunt Sas/Prudens Van Duysestraat (geraadpleegd op 8 januari 2020); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1193, Openbare Stedelijke Bibliotheek (geraadpleegd op 8 januari 2020)

In de omgeving bevinden zich nog resten van verschillende gebouwen uit de late middeleeuwen. Het Vleeshuis (CAI ID 1203 [ten oosten van CAI ID 1226]), oorspronkelijk een vlees- en lakenhal, werd gebouwd in 1293. Vanaf de tweede helft van de 14de eeuw deed de bovenverdieping van de oude hal dienst als schepenhuis. Vanaf 1405 was de verdieping in gebruik als vierschaar en gevangenis. In het midden van de 15de eeuw werd het oude gebouw gesloopt en in 1460-1462 vervangen door een nieuw gebouw. Op de begane grond bevond zich een hal voor de beenhouwers. De eerste verdieping werd ingericht als gildekamer van de kruisboogschutters van de Sint-Joriskilde en de zolderverdieping was in gebruik als vergader- en oefenlokaal van de rederijkerskamer de Leeuwerkenaars. De laatste “vleesbanken” verdwenen in 1862 en de hal werd omgebouwd tot een overdekte groentemarkt.²² Ook de Vishalle (CAI ID 1267) dateert uit de late middeleeuwen.²³

Het Sint-Blasiusgasthuis (CAI ID 1247), een stedelijk gasthuis en ouderlingentehuis, gaat tevens terug tot in de late middeleeuwen. In 1603 werd het tot klooster omgevormd. In die tijd bestond het gasthuis uit een kapel en een ruime zaal aan de straatzijde, naast een kloosterpand dat omgeven werd door kleinere zalen.²⁴ Een ander ouderlingenhuis uit deze periode is het Heilige Geesthuis (CAI ID 1271). Het bestond uit een huis met een erf, een kapel, een poortgebouw met erboven een kamer en een zolder en uit een tweede huis met een erf. Het Heilige Geesthuis werd verbouwd in 1645. In 1839 werd het openbaar verkocht en later werd het omgevormd tot klooster van de Arme Klaren.²⁵ Het Klooster van de Zwarte Zusters met pesthuis en kerkhof (CAI ID 1251) is eveneens van laatmiddeleeuwse oorsprong.²⁶ Er zijn ook nog twee laatmiddeleeuwse kapellen gekend in de omgeving. De Sint-Niklaas en Sint-Joriskapel bevonden zich naast of achter elkaar, ter hoogte van CAI ID 1268. De Sint-Niklaaskapel werd voor het eerst vermeld in 1328, de Sint-Joriskapel in 1407.²⁷

Op de Grote Markt zijn de voormalige lakenhal en de belforttoren gesitueerd (CAI ID 1189). De eerste lakenhal bevond zich op de plaats van het huidige Vleeshuis (zie boven) en werd vermeld in 1293-1294. Tussen 1337 en 1350 werd een nieuwe lakenhal gebouwd aan de zijde van de Grote Markt. Het belfort werd naast de lakenhal gebouwd in 1377-78. Bij onderzoek werden mogelijke restanten van de 14de-eeuwse hallen of van het 15de-eeuwse voormalige schepenhuis gevonden. De lakenhal werd in de 15de en de 17de eeuw verbouwd en aangepast. De belforttoren stond oorspronkelijk tegen de lakenhal aangebouwd. Bij de bouw van het schepenhuis werd het belfort ingebouwd. Na vernieling tijdens de Eerste Wereldoorlog volgde een heropbouw.²⁸

In de Kerkstraat 42 (CAI ID 158904) werden laatmiddeleeuwse muur- en vloerresten gevonden die mogelijk te relateren zijn aan een godshuis voor arme vrouwen, dat in functie was vanaf 1432. Er werd een muur gevonden waar natuurstenen in verwerkt zijn. De zone ten westen van de muur was niet bebouwd in deze periode en deed waarschijnlijk dienst als tuin. Ook uit de 17de eeuw werden er muurresten gevonden. Het gaat om resten van een centrale gang waar aan de westelijke zijde vertrekken gesitueerd waren. Tegenwoordig is er een kapel. Er werden verschillende vondsten ingezameld, waaronder aardewerk uit de volle en late middeleeuwen, fragmenten van vensterglas en

²² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1203, Vleeshuismuseum (geraadpleegd op 8 januari 2020); Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Vleeshuis [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/49016> (geraadpleegd op 8 januari 2020)

²³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1267, Vishalle (geraadpleegd op 8 januari 2020)

²⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1247, Sint-Blasiusgasthuis (geraadpleegd op 8 januari 2020)

²⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1271, Heilige Geesthuis (geraadpleegd op 8 januari 2020)

²⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1251, Klooster van de Zwarte Zusters+Pesthuis (geraadpleegd op 8 januari 2020)

²⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1268, Sint-Niklaas en Sint-Joriskapel (geraadpleegd op 8 januari 2020)

²⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1189, Belfort+Lakenhalle (geraadpleegd op 8 januari 2020)

van bot uit de late middeleeuwen, laatmiddeleeuwse bakstenen en mortel, een ongedateerd element van een bronzen deurbeslag en 17de-eeuws glaswerk.²⁹

Op locatie CAI ID 1226 zijn sporen van bewoning uit de late middeleeuwen aangetroffen. Hier bevond zich het 14de-eeuwse "Steen Van der Eecken" (1371). Later werd er een winkelpand opgetrokken.³⁰ Ter hoogte van CAI ID 1197 werd een beerput uit de late middeleeuwen gevonden. Net boven de beerput bevond zich een haard. Er werden ook sporen aangetroffen van een gebouw dat ouder is dan het gebouw waar de beerput bij hoorde. De bebouwing op dit terrein klimt minstens op tot in de 14de eeuw. Het domein zou in 1375 nog deel hebben uitgemaakt van de aanpalende afspanning en herberg "Het Gulden Hoofd". Pas later kwam er een opsplitsing. In de 15de eeuw bevond zich hier de vroegere woning "De Kop" en "De Gulden Kop" (1476). In de eerste helft van de 19de eeuw was er een privéschool voor meisjes gevestigd op deze locatie. Vervolgens bevond zich hier de herenwoning van textielfabrikant Clément Ramlot.³¹

Oorspronkelijk bevond zich op locatie CAI ID 30001 een laatmiddeleeuwse brouwerij ("De Zwane") en een huis ("de Vier Eemers"). In de 17de eeuw werd hier het Theresianenklooster opgericht, waarvan resten zijn teruggevonden. Ook de Graanwindmolen (CAI ID 1214) dateert uit de late middeleeuwen. In 1564 werd de molen naar Aalst overgebracht.³² Ter hoogte van locatie CAI ID 20038 werden bij een toevalsvondst resten van stadsmuren uit de late middeleeuwen ontdekt. Op locatie CAI ID 1218 was een stadspoort uit de middeleeuwen gesitueerd (de Gentsepoort of Steenpoort), die later door een monumentale stadspoort vervangen werd. In de 18de eeuw diende de linkertoren van deze poort als buskruitmagazijn.³³

Verder werden er bij onderzoek in de Kerkstraat 47 (CAI ID 220650) stedelijke bewoningssporen aangetroffen uit de middeleeuwen, de nieuwe en de nieuwste tijd. Er werd echter ook een scherfje handgevormd aardewerk aangetroffen ter hoogte van de C-horizont. Het dateert uit de metaaltijden of de Romeinse tijd en is mogelijk via alluviale afzettingen ter hoogte van de proefput afgezet. Er werden puinrijke antropogene lagen en tuinlagen vastgesteld bovenop de alluviale afzettingen, maar geen oudere bodemhorizonten waarin goed bewaarde steentijd artefactensites te verwachten zijn.³⁴ Gezien de korte afstand van het onderzoeksgebied ten opzichte van het proefputtenonderzoek, uitgevoerd aan de Kerkstraat 47 in Dendermonde, verwachten we een gelijkaardige stratigrafie binnen het onderzoeksgebied als de stratigrafie vastgesteld tijdens het proefputtenonderzoek aan de Kerkstraat 47. Het gaat met name om alluviale afzettingen, waarboven zich enkele cultuurlagen en antropogene ophogingslagen bevinden.

²⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 158904, Kerkstraat 42 (geraadpleegd op 8 januari 2020). Zie ook: Reyns/Bruggeman 2011.

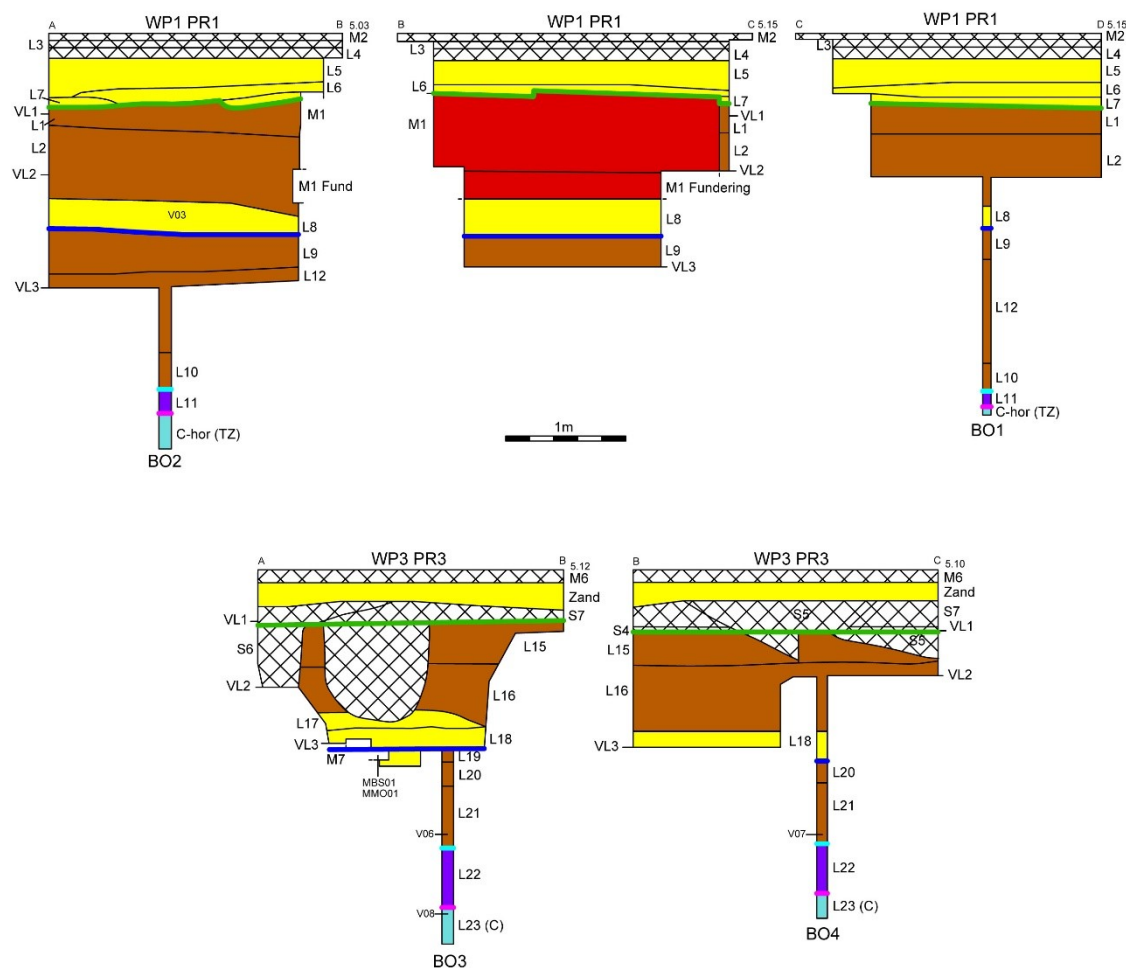
³⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1226, "Steen" (geraadpleegd op 8 januari 2020); Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Hoekhuis met winkel [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/49004> (geraadpleegd op 8 januari 2020)

³¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1197, de Cop (geraadpleegd op 8 januari 2020); Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Herenhuis textielfabrikant Clément Ramlot [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/48994> (geraadpleegd op 8 januari 2020)

³² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 30001, Theresianenklooster (geraadpleegd op 8 januari 2020); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1214, Graanwindmolen (geraadpleegd op 8 januari 2020)

³³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 20038, Stadsmuren-Noordlaan (geraadpleegd op 8 januari 2020); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1218, Gentsepoort/Steenpoort (geraadpleegd op 8 januari 2020)

³⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 220650, Kerkstraat (geraadpleegd op 8 januari 2020). Zie ook: Reyns/Van Buggenhout 2018.

Archeologisch vooronderzoek (2018C220)

ID: Profiel- en coupetekeningen 1
 Formaat: A4
 Datum aanmaak: 03/04/2018
 Datum afwerking: 06/04/2018

Legende

Fund Funderingslaag
 S Spoor in profielwand
 C C-horizont/Moederbodem

Hoogte maaiveld in m TAW
 Locatie staalname en nummer

- Alluviale afzetting
- C-horizont
- Cultuurlaag
- Muur
- Ophogingslaag
- Verstoring
- Niveau 1
- Niveau 2
- Niveau 3
- Niveau 4

Schaal analoge veldtekeningen: 1:20

Figuur 34: Stratigrafie vastgesteld tijdens een proefputtenonderzoek aan de Kerkstraat 47 (Reyns/Van Buggenhout 2018, 27, fig. 21)

Ook uit de nieuwe tijd zijn er sporen aanwezig in de omgeving. In de Emiel Van Winckellaan (CAI ID 1149) werd bij het slopen van een muur een muntschat uit de 16de eeuw gevonden. Het gaat om 33 gouden en 222 zilveren munten, waarvan de meerderheid geslagen is in Brabant, Vlaanderen en Holland. Een toevalsvondst van oude funderingen, een onregelmatige, gedraaide, bekervormige pot en nokbekroning op vindplaats CAI ID 30006 is ook in de nieuwe tijd te plaatsen.³⁵ In het Huis Van Winckel (CAI ID 150542) werden funderingsmuren die tussen de 16de en 18de eeuw gedateerd worden, aangetroffen. Er werden ook resten gevonden van een herenwoning die gebouwd is in 1901-02. De woning brandde uit in 1914. Er werd ook een bakstenen regenwaterton uit de 20ste eeuw aangetroffen.³⁶

In de omgeving kwamen ook nog resten uit de nieuwste tijd aan het licht in de Noordlaan (CAI ID 206990). Het gaat om diverse ophogingspakketten, een vijver, muurresten, grachten en enkele kuilen. De bakstenen muurresten lijken afkomstig te zijn van twee gebouwen. Het eerste kan wellicht op het einde van de 19de of in het begin van de 20de eeuw gedateerd worden. Het tweede heeft waarschijnlijk een iets vroegere oorsprong.³⁷

In de iets ruimere omgeving van het onderzoeksgebied, situeert zich nog een groot aantal vondsten binnen de historische binnenstad. Deze vondsten dateren voornamelijk uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Bovenstaande beschrijving toont reeds het potentieel voor vondsten uit deze perioden aan. Een verdere beschrijving van alle vondstlocaties in het historisch centrum van Dendermonde zal niet tot verder inzicht in het potentieel van het terrein leiden. Daarom worden hier niet alle vindplaatsen nader toegelicht. Ook bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek komen we tot het besluit dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is voornamelijk een hoge verwachting naar resten van bebouwing uit de middeleeuwen tot de nieuwe en de nieuwste tijd. Het onderzoeksgebied is namelijk gesitueerd in de historische stadskern van Dendermonde, vlakbij de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Historische bronnen geven aan dat het terrein minstens sinds de 14de eeuw bebouwd geweest is. Er bleek een gebouw aanwezig in het zuiden van het onderzoeksgebied, aansluitend op de huidige Kerkstraat, maar ook in het noordwesten aan de zijde van het Onze-Lieve-Vrouwekerkplein waar zich nu een garage bevindt. Achterliggend aan deze panden is een tuinzone te verwachten op basis van de geraadpleegde kaarten. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de bebouwing binnen het onderzoeksgebied vernield. De huidige bebouwing dateert uit 1922-1923.

De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied, nabij de Schelde en de Oude Dender, maakt dat op het terrein alluviale afzettingen te verwachten zijn. In een dergelijke context kunnen steentijd vondsten aanwezig zijn. Onderzoek aan de Stedelijke Academie voor Muziek, Woord en Dans aan de

³⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1149, E. Van Winckellaan (geraadpleegd op 8 januari 2020); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 30006, DSC kliniek (geraadpleegd op 8 januari 2020)

³⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150542, Huis Van Winckel (geraadpleegd op 8 januari 2020)

³⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 206990, Noordlaan (geraadpleegd op 8 januari 2020). Zie ook: Bruggeman/Reyns 2013.

overzijde van de Kerkstraat geeft aan dat de bodemopbouw die te verwachten is, wellicht bestaat uit alluviale afzettingen met daarboven cultuurlagen en antropogene ophogingslagen. In de buurt zijn nog geen vondsten gekend uit de steentijd en slechts beperkt uit de metaaltijden of de Romeinse tijd, maar op dit moment is de aanwezigheid van resten binnen het onderzoeksgebied die ouder zijn dan de middeleeuwen nog niet uit te sluiten.

Figuur 35: Synthesekaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Wat is de impact van de geplande werken?

De bestaande notariswoning blijft behouden. De achterbouw wordt afgebroken. In een zone van ca. 460 m² worden bodemingrepen gepland. Aan de bestaande woning komt een nieuwe achterbouw en in de tuinzone worden twee regenwaterputten en een septische put aangelegd. De achterbouw kent een verstoringsdiepte van ca. 1 m onder het maaiveld. De regenwaterputten en de septische put kennen een verstoringsdiepte van naar schatting ca. 3 m. De nieuwe leidingen die aangelegd worden, kennen een beperktere verstoringsdiepte.

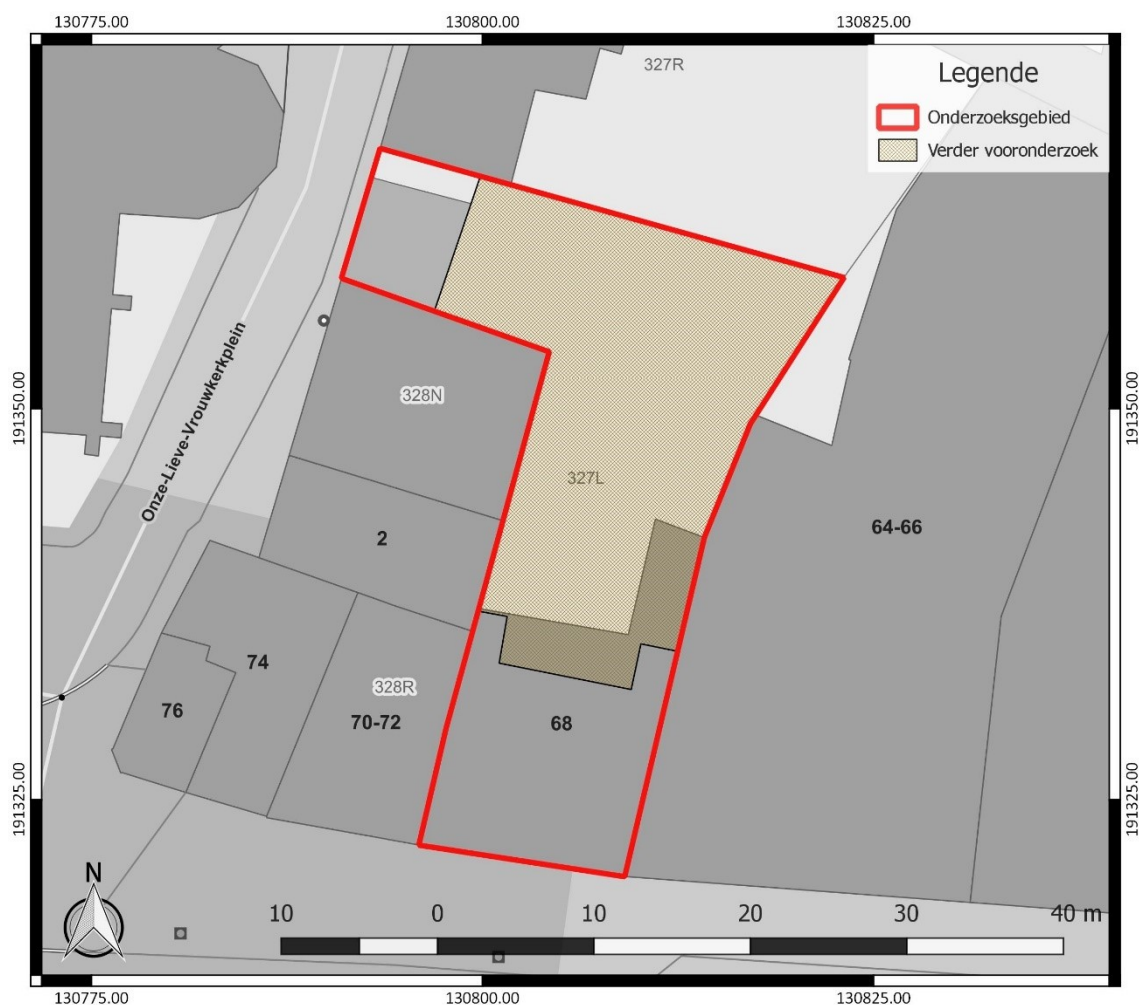
Momenteel hebben we ook nog geen informatie over de werfzone die ingericht zal worden. Mogelijk wordt die ter hoogte van de tuin voorzien. De inzet van zware machines kan door de druk van het gewicht en spoorvorming bij slechts weer ook een verstoring veroorzaken.

Globaal kunnen we voor de te slopen en nieuw te bebouwen delen van het terrein en de rest van de tuinzone uitgaan van een verstoringsdiepte tot ca. 1 m. Ter hoogte van de regenwaterputten en septische putten loopt dit op tot naar schatting ca. 3 m. In de kelderverdieping van de bestaande woning wordt ook een liftput aangelegd, maar die blijft boven de vloerplaat van de kelder en zal dus geen bodemverstoring veroorzaken.

De geplande werken betekenen op een oppervlakte van ca. 460 m² een bedreiging van het bodemarchief.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is voornamelijk sprake van een verwachting naar archeologische resten van bewoning en bebouwing van de middeleeuwen tot de nieuwste tijd. Oudere resten dan de middeleeuwen zijn momenteel niet uit te sluiten. De ligging van het onderzoeksgebied in de historische stadskern van Dendermonde, vlakbij de Onze-Lieve-Vrouwekerk, maakt het een erg interessante locatie vanaf de middeleeuwen. De geplande werken betekenen een bedreiging van het bodemarchief in een zone van ca. 460 m². Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de negatieve impact van de geplande werken, is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig in een zone van ca. 460 m².

Figuur 36: Aanduiding van de zone waar verder archeologisch vooronderzoek aangewezen is, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein bebouwd is of in gebruik is als tuin. Landschappelijk bodemonderzoek kan informatie aanbrengen over de bewaringstoestand van de bodem, maar omdat er antropogene

lagen, sporen en mogelijk verstoringen te verwachten zijn, is het efficiënter om meteen over te gaan tot een proefputtenonderzoek om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische lagen en resten aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek is daarvoor geschikt omdat een site zonder met verticale stratigrafie verwacht wordt. Bij de uitvoering van het proefputtenonderzoek dient aandacht te gaan naar resten uit de steentijd, de metaaltijden en de Romeinse tijd die zich onder de antropogene ophogingslagen en/of cultuurlagen uit de middeleeuwen en jonger, kunnen voordoen.

Indien tijdens het proefputtenonderzoek goed bewaarde natuurlijke aardkundige eenheden vastgesteld worden waarin een goed bewaarde steentijd artefactensite aanwezig kan zijn, dient een proefput in functie van steentijd artefactensites aangelegd te worden.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is voornamelijk sprake van een verwachting naar archeologische resten van bewoning en bebouwing van de middeleeuwen tot de nieuwste tijd, maar de aanwezigheid van oudere resten dan de middeleeuwen is momenteel niet uit te sluiten. De ligging van het onderzoeksgebied in de historische stadskern van Dendermonde, vlakbij de Onze-Lieve-Vrouwekerk, maakt het sowieso een erg interessante locatie. De geplande werken betekenen een bedreiging van het bodemarchief in een zone van ca. 460 m². Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de negatieve impact van de geplande werken, is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig in een zone van ca. 460 m².

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

Bruggeman J./N. Reyns, 2013: *Archeologisch vooronderzoek Dendermonde - Noordlaan*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 188).

Dauwe J., 2010: *Dendermonde in beeld: iconografie van de stad (13de eeuw - 1914)*, Dendermonde.

Louis, A., 1974: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Dendermonde 57W*, Brussel.

Reyns N./J. Bruggeman, 2011: *Archeologisch vooronderzoek Dendermonde - Kerkstraat 42*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 051).

Reyns, N./J. Van Buggenhout, 2018: *Nota Dendermonde – Kerkstraat 47. Stedelijke Academie voor Muziek, Woord en Dans*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 679).

4.2 Websites

Cartesius (2020)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2020)
<https://cai.onroerenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2020)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2020)
<https://geo.onroerenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2020)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2020)
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2020)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

Sanderus Antiquariaat (2020)
<https://www.sanderusmaps.com/detail.cfm?c=13893>

Toerisme Dendermonde (2020)
<https://www.toerismedendermonde.be/product/760/voorstelling-van-dendermonde>

Universiteitsbibliotheek Gent (2020)
<http://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:001413443?i=4&q=%22Stad+Dendermonde+%22>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

